

1. EXZERPT AUS THOMASSIN, GLOSSARIUM UNIVERSALE HEBRAICUM

[Nicht vor 1697.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 1, 2°. 1 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in HANNOVER NLB Lb 2217. Die 5
Datierung ergibt sich aus deren Erscheinungsjahr.

Origines ex Hebraicis *Martinius* saepe in [...] *Etymologico*, Sil. Guichardi professoris
Paris[.]

Augustinus lib. 1. confess. c. 6. merito stupendum existimat quomodo tenelli [...] infantes semet edoceant intelligere quae caeteri [...] loquuntur. [...] Rei difficillimae 10
autor sibi et magister est quilibet puer. Hic solertissima animalia <et tu>ssissimi ingenii
pueris cedunt. His verbum ipsum divinum aeternaque ratio intus loquitur[.]

Gallus libros Italos et Hispanos ad aperturam libri fere intelligit[.]

Mariana lib. 13. cap. 12. [...] de [...] Alphonso Castellae rege 1260 [...] primus
Hispaniae regum Latinae linguae usu in publicis Actis antiquato Hispanicam linguam 15
substituit. Et Rudolphus I. [...] anno Chr. 1274. edixit: ut omnia mandata, edicta, privi-
legia, pacta dotalia, contractus et id genus alia scripta et instrumenta in Teutonica lingua,
et non ut antea in Latina conciperentur[.] Goldast const. imp. t. 12. p. 311[.]

Apud Quercetan. Hist. Normann. p. 112 apud Bajocenses Wilhelmus dux [...] Ri-
chardum filium voluit institui, ut Danicam linguam addisceret, [...] quoniam [...] (ut 20
ajunt annales) Rotomagensis civitas Romana potius quam Danisca utitur eloquentia, et
Bajocensis civitas fruitur frequentius Danisca lingua quam Romana[.]

Demonstrat(-) *Leo Allatius [...] annotationibus ad monumenta Hetrusca, [...] ve-*
teres characteres Latinos eosdem prorsus esse cum Graecanicis[.]

Ex Danielis libro conjiciunt nonnulli, etiam supra Prophetarum illius [...] tempora plu- 25
res Graecanicas voces jam admistas Chaldaicis. Thomassinus praef. Glossarii. Nec desunt
inquit alia ejusdem rei indicia non contemnenda[.]

Mariana lib. 1. c. 5. de exemplis quae simul Latina et Hispana, quod Italis et Gallis
accidere negat (+ sed vidi exemplum et in Italos) +[.]

7 f. Origines ... Paris: THOMASSIN, *Glossarium universale Hebraicum*, Paris 1697, S. III.
9–12 *Augustinus* ... loquitur: ebd., S. IV f. 13–18 Gallus ... p. 311: ebd., S. VII. 19–22 *Apud* ...
Romana: ebd., S. VIII. 23 f. *Demonstrat(-)* ... Graecanicis: ebd., S. VIII. 25–27 *Ex* ...
contemnenda: ebd., S. XII. 28 f. *Mariana* ... negat: ebd., S. XVI.

Fieri at ut Barbari quidam ad litus Americae ejecti, sermonem suum egenum paulatim amplificarint aliunde quam ex Hebraeo. Ita ipse Tomassinus in praef. p. XVII (+ idem forte et in Germanis aliisque contigit[+].)

Cur in America ferocia tantum animalia? Quia *ferae juga aspera* facilius transmittent, quae *cicuribus impervia*[.]

Plane inquit Tomassinus in praef. Glossarii p. XIX *praetermisi Graeca* [. . .] *vocabula, nullo vel levissimo vestigio cum Hebraicis colligari* casa, sed Latinae linguae *⟨mira⟩ stupendaque perpetuo occurrat cum Hebraico consonantia*. [. . .] *Hinc nullum fere Latinum vocabulum praetermisi*, quod non *ad radicem* Heraicam reduxerim[.] Haec ille. Nempe litus Italiae ante Graecos a Phoenicibus frequentatum. Italia mari nudique septa magis pervia Phoenicibus, qua Graecia, ubi Scythicae coloniae Phoeniciis admistae[.]

In Hebraea putat Tomassinus Glossar. praef. p. XX. plures esse radices quam in Graeca, aut Latina[.] Id ille simplicitati tribuit. Ego puto potius simplicioris linguae paucas esse radices[.]

Unde Hebraeis cognati se Spaehitani in libro Maccabaeorum ferebant Herodotus in Clio Pelagos olim Barbaro linguo usos Plutarchus Doriensium praecipuos ortu esse Aegyptios. Add. Marm. Armud. part. 2. pag. 2; add. p. 131[.] Hellen Deucalioni successit. Pelasgi a Deucalione pulsati in Italia venientes Graeci dicti, a Graeco Pelasgorum ultimo rege[.]

Septuaginta interpretes saepe conpoluere loco ain, in nominibus propriis dixereque Gaza pro Haza, Gomorra pro homorra. Gallis G pro W, ut Guilielmus pro Wilhelmo[.]

Q saepissime ex T, ut Quis pro Tig[.]

Ut hodiernae Latinae articulos habent corruptae, quibus antiqua Latina carebat, ita articulis antiquam Graecam caruisse Plutarchus *quaest. Plutonicis circa finem*[.]

Gregorius Nyssenus in 12 oratione contra Eunomium, qui dixisse videbatur DEum verbotenus Herbaice locutum, *subjicit*, quosdam *sui aevi* [. . .] *homines eruditos* [. . .] *existimasse novam esse linguam Ebraicam nec anteriorem egressu filiorum Israel* [. . .] *ex Aegyptio* (+ potius ingressu in Aegyptum dicendum erat +)[.] Theodoretus *Tom. 1. qq. 60. 61.* linguam Syriacam esse antiquissimam[.] Videtur tamen dicere Theodoretus Mosi facta revelationem Hebraeam qualis nunc in Pentateucho datam.

23 Latinae (I) dialectos (2) articulos L

1 f. Fieri . . . Hebraeo: ebd., S. XVII. 4 f. Cur . . . impervia: ebd., S. XVII. 6–9 Plane . . . reduxerim: ebd., S. XIX. 22 Q . . . Tig: ebd., S. XXXIII. 23–S. 3.2 Ut . . . solet: ebd., S. XXXVI f.

Grotius putat *Mosem* [. . .] *Chaldaicis Hebraica nomina substituisse*. Sed hoc fieri non solet[.]

Hieron. in 3 *Soφon* v. 18. *Nugae Latinam ex Hebraico* Idem significante, quod repetit in c. 7. *Isaiae*, ubi, quod *Alma* et Hebraeis <juvenis> virgo et φορειον ferentem in Cantico Cant. Salomonis . Sed et mensurae vocabulum apud Hebraeos . *Mada* metiri[.] Hac 5 occasione Hieron. Hebraeam esse fontem caeterarum.

Jubal autor musicae, hinc *Genes.* [. . .] IV. [. . .] 21. hinc *jubilatio*. [. . .] *Ex Tubalcain* [. . .] v. 22. [. . .] *Vulcanus*. [. . .] *Asyrium* Graecumque *κίθαρη*. Vid. *Genes.* 4. v. 21. Chaldaeis *Kithros* apud *Danielem* in edicto Nabruchodonosoris pro [. . .] *statua sua* [. . .] *adoranda*[. . .] *Keren* Cornu *Instrumenta musica* a *Φoenicibus* seu Syris, *Athenaeus* l. 4. 10 *Kane*, hinc *canna* ca<—> *chebel* <—>, Galli *chable*[.] *Pasach* transire, passus. *Bath* quod [. . .] *βαθος* *cad* [. . .] *cadus* [. . .] *hydria*[.]

2. ANGLO SAXONICA MONOSYLLABA EX GRAECIS DETRUNCATA. JUN. AD WILLERAM P.M.233. [FRANCISCUS JUNIUS: OBSERVATIONES IN WILLERAMI PARAPHRASIN. AMSTEL. 1655]

15

[Um 1697.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 2 linke Sp.](#), 2°. 1 ²/₃ S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in [HANNOVER NLB T-A 3277](#); weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

20

[TRANSKRIPTION FEHLT NOCH]

3. MONOSYLLABA CAMBRICA EX GRAECIS CONTRACTA

[Um 1697.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 2 rechte Sp.](#), 2°. 1 S.

- 5 Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in [HANNOVER NLB T-A 3277](#); weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Monosyllaba Cambrica ex Graecis contracta

ab simius, a Celtico *ἀβρανας* sic Hesychio Celtae vocant cercopithecus, an *ex ἀφή*
factus[.]

- 10 *aer praelium* [. . .] *ἀρεῖν* [. . .] *interficere*[.]
aig grex [. . .] *αγέλη* *amentum*, [. . .] *αἶχ* [. . .] *capra*[.]
all alius [. . .] *ἄλλος*.
Am circum [. . .] *ἀμφι*[.]
an [. . .] *sine*, *αν* —, etiam Cambrodanis *aan* [. . .] *sine*[.]
15 *ar* [. . .] *intendens*, *ab ἀρι*, particula quae *apud poetas praefigitur*,
Âr avum [. . .] *ἀρουρα*[.]
arch arca, [. . .] *εἰργω* *include* [. . .] *arceo*[.]
arth ursus, [. . .] *ἄρκτος*.
awch acies [. . .] *ἀιχμή* *vigor*[.]
20 *awr hora*, [. . .] *ώρα*[.]
bal calvus [. . .] *φαλακρος*[.] *Anglis bald* [. . .] *idem*, forte ab Cambrico[.]
bann mons [. . .] *βουνος* *collis*[.]
bar [. . .] *ira*, [. . .] *βαρας* [. . .] *molestia* <—>
bloesg blaesus [. . .] *βλαισος*[.]
25 *boltt sagitta capitata a βολις jaculum* (bolge Germanis +)
box, buxus [. . .] *α πύξος*.
braich brachium [. . .] *βραχιων*[.]
brâm crepitus ventris [. . .] *βρομος* [. . .] *sonitus* (bran Gallis stercus +)[.]
bri aestimatio (+ an hinc prinde Anglis superbus[?]) *βριθεῖν* [. . .] *pondus habere*[.]
30 *brith variegatus* (+ an hinc Britones +)[.]
bru venter [. . .] *α βρυειν scaturire* (brüen) *εμβρυον*[.]
bu bos[.]
cadr fortis (καριερος, hart) *κρατος* *robur*[.]

<i>calch armatura</i> [. . .] χαλκος.	
<i>camu curvus</i> [. . .] καμπυλος[.]	
<i>camu unoculus</i> [. . .] κεμων [. . .] <i>Hesychio idem</i> [.]	
<i>cant</i> [. . .] <i>circulus</i> , [. . .] κανθος <i>ferreus</i> [. . .] <i>rotae circulus</i> .	
<i>cap pileus</i> [. . .] καπάνη[.]	5
<i>câr amicus</i> [. . .] χαριεις.	
<i>cart plastrum</i> , [. . .] κρατος <i>vel</i> καρτος <i>robur</i> [.]	
<i>cawd ira</i> , [. . .] κοτος <i>ira inveterata</i> [.]	
<i>cawg pelvis a</i> κανκα.	
<i>cawl Brassica</i> , <i>callus</i> (κολι) κανλος[.]	10
<i>chwa aura</i> [. . .] καπειν <i>antiquissimum spirare</i> . (an wehen)	
<i>ci canis</i> [.]	
<i>cwn canes</i> [. . .] κυων[.]	
<i>cib vasis vel testaegenus</i> κιβος [. . .] <i>capsa</i> [.]	
<i>cist cista</i> [. . .] κιστη.	15
<i>clai lutum</i> [.]	
<i>clais vibex, sugillatio</i> [. . .] κλασις <i>fractura</i> [.]	
<i>clod laus</i> [. . .] κληδων <i>fama</i> [.]	
<i>cloi</i> [. . .] <i>claudere a</i> κλειω <i>claudio</i> [.]	
<i>clust auris</i> [.]	20
<i>clyw auditus</i> [. . .] κλυω <i>audio</i> [.]	
<i>cnoi rodere</i> , [. . .] <i>a</i> κνωω <i>vel</i> κνεω <i>scindo, rado</i> (knauffeln, nagus +)	
<i>coch rubicundus</i> [. . .] κοκκινος[.]	
<i>cod, cwd pera</i> [. . .] <i>pellis ovina</i> [.]	
<i>cog cucullus</i> [. . .] κοκκοξ[.]	25
<i>congl angulus</i> [. . .] <i>a</i> γωνια, [. . .] <i>coin</i> . (+ cong +)	
<i>coppr cyprium aes</i> .	
<i>cord funis</i> [.]	
<i>cri clamor</i> (kreischen) κριζειν <i>stridere</i> κριξαι [. . .] <i>Hesychio</i> [. . .] φωνησαι[.]	
<i>croen cutis</i> [. . .] χρως <i>cutis</i> [.]	30
<i>crud cunae</i> , [. . .] κραδαω <i>vibro</i> [.]	
<i>crych crispus</i> [.]	
<i>cwtu tugurium</i> [. . .] κοιτη <i>cubile</i> [.]	
<i>cwyr cera</i> [. . .] κωνος <i>conus</i>	
<i>daigr lucrima</i> [. . .] δακρυον[.]	35
<i>dart jaculum</i> [.]	

dâs congeries [. . .] *τανω*[.]

dawn donum [. . .] *α δανος*[.]

*dis cubus*¹ *Anglis* [. . .] *dice* [. . .] *aleae* [. . .] *δικας jacio*[.]

der [. . .] *pertinax* [. . .] *δηρις contentio*[.]

5 *drem aspectus* [. . .] *δριμυς acer*[.]

drwg nequam [. . .] *τρυξ faecus*[.]

dwl hebes [. . .] *Angl. dull Anglosax. dole*[.]

dyn homo [. . .] *Gr. ο δεινα*[.]

dysgl paropsis *α δισκος*[.]

10 *eb inquit* [. . .] *ab* [. . .] *ἔπω dico inusitato* (ἔπος).

ei vel eiddo suus *ab ἴδιος proprius*[.]

eithr sed, *ab ἀτάξ sed*[.]

eithr praeter [. . .] *ab* [. . .] *ἄτερ* [. . .] *absque*[.]

ffaen faba, *α πνανον*[.]

15 *ffagl flamma*[.]

ffell cautus (+ *an hinc* ⟨ – *iosus felon* – ⟩)[.]

ffoll stultus, [. . .] *θαυλος* [. . .] *inter alia inepte ridiculum*[.]

ffraeth [. . .] *eloquens*, [. . .] *φραζω*[.]

ffug fucus mendacium, [. . .] *φυκος* est frutice infectum item fr⟨ – ⟩ *mulierem*[.]

20 *garm clamor* [. . .] *Graecis χαρμη* clamor militaris (Karmen Belgis +)[.]

gawr jubulum [. . .] *γαυριαν gloriari*.

Gen gena [. . .] *γενυς*.

geol [. . .] *carcer Belg. gioole, Angl. gaile*, [. . .] *Gall. geole* γαλος concavus. Scaliger
[. . .] *ad Manil. p. 462* ex cavea vel gabia, gabiola[.]

25 *glas, glaucus* [. . .] *γλανκος*.

glud gluten *α γλια*[.]

gwael vilis [. . .] *α φαυλος*.

gwas [. . .] *adolescens fortis famulus*, ⟨ – ⟩ *servulus* ⟨ – ⟩ *Servius ad* [. . .] *560* [. . .]

Aen. ait gaesos Gallis [. . .] *dictos* [. . .] *viros fortes*[.]

30 ¹ *Darunter*: dez

4. EXZERPT AUS BOHORIC, ARCTICAE HORULAE SUCCISIVAE [Juni 1698.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 3, 2°. 1 S.

Leibniz' Vorlage war möglicherweise HANNOVER NLB Ls 185.

5

Lingu[ae]
960

Arcticae Horulae succisivae de Latino-Carniolana literatura ad Latinae linguae Analogiam accomodata. Unde Moschoviticae, Rutenicae, Polonicae, Bohemicae et Lusaticae linguae cum Dalmatica et Croatica cognatio facile deprehenditur[.] Praemittuntur his omnibus tabellae aliquot Cyrillicam et Glagoliticam, et in his Rutenicam et Mosoviticam orthographiam continentes. ADAMI BOHORIZH [. . .] Witebergae anno M. D. LXXXIII in 8°. pagg. 178. Et de syntaxi pagg 59[.]

Manu Autoris ascriptum libro: Clarissimo ac doctissimo viro M. Martino Crusio, in celeberrima Academia Tubingensi Graecae linguae professor dignissimo Domino, et tanquam praeceptoris suo, ut de studiorum – per optimem merito idem Adam Bohorizh hanc qualemcumque hocque fasciculo comprehendensem Rhapsodiam praecipuae observantiae ergo < – >[.]

Crusius ascripsit: Rescripsi ego Crusius ei 12 Nov. gratias agens, et orationem de Jac. Schegkio funebrem M. G. Liebleri mittens[.]

Et alio loco: Accepi 19 Jul. 1587 e Labaco missum ab autore, allatum a studioso adolescente domino Xylandro[.]

Dedicat Autor opus filiis *procerum Carinthiae, [. . .] Styriae, [. . .] Carniolae*. Ubi inquit: *Etsi Reverendus vir d. primus Truberus Novum Testamentum et alios idoneos libros idque, uti jam memini dialecto quoque Carniolana, et diligenter et dextre ex suis et puris fontibus ante hoc tempus traduxit, Tamen cum eum virum jam senior aetas aegraque senecta premat viribusque destituat, opus fuit per alios id quod integris Bibliis adhuc defuit, atque ad traducendum reliquum pertexere, atque integra Carniolana vel rectius Slavonica Biblia aedere[.]*

Slava nostris hominibus gloriam significat[.]

23 Dedicat . . . Carniolae: Bl. * 2^r.
significat: vgl. Bl. * 5^v – Bl. [* 6]^r.

24–29 Etis . . . aedere: vgl. Bl. * 5^r.

30 Slava . . .

Mysi quos nunc Bosnenses vocant retinent [. . .] adhuc literaturam antiquam et peculiarem et nostrae linguae per accommodam, et cum Graecis utpote vicinis per omnia fere congruentem, et cum Moscovitis et Rutenis communem, a quibus Croatae sua scriptione et notis literarum quidem discunt, at appellationibus et potestate, quemadmodum
5 et sermone, ut paulo post ex certis tabellis apparebit non dissentiunt[.]

Janizari in aula Turcici imperatoris Slavice loquuntur, et forma literarum, quam in peculiari tabella expressi et Cyrilicam appello, omnia perscribunt.

Slavi sunt inferioris Styriae magna pars, et in specie dicti Slavi vulgo Besjacos appellant, et paulo infra tota Poshega, tota Carniola nostra et magna pars inferioris Carinthiae, Chorusci, Histriani omnes attingentes Polam[.]
10

Pomerani [. . .] quasi [. . .] maris accolae, [. . .] Stargard est vetus arx. Etiam Magnus dux Misoriae sedem suam praecipuam sic appellat. Et Turcici imperatoris sedes Constantinopolis Zargrad, hoc est Caesaris arx dicitur. Metropolis [. . .] Styriae Graz corrupte rectius Gradez id est arx. [. . .] Lipsia [. . .] a lipa, quae omnibus [. . .] Slavis Tilia. Chemnitia a Kamen lapis, kameniza [. . .] lapidosa. Dubina a dub quaerca, est quercetum.
15 [. . .] Pretin et Prezh [. . .] a Trajectis. [. . .] Torga [. . .] a terg foro mercatu vel castello[.]

A proceribus Carniolanis sibi < – > itum observationes suas de orthographia Latino-Carniolana conscribere, ad quarum normam postea Latino caractere (quia Cyrilica et Glagolitica literatura in Carniola intercidisset) perscriberetur Carniolana idioma. Sed hoc
20 agenti visum totam [. . .] Grammaticam tradere, accomodatus praeceptis ad grammaticam Latinam Melanchthonis[.] Laudat defunctos Franciscum Comitem de Turri liberum in sancta Cruce Baronem [. . .] dominum Lipnizii et Teuzhenbrodii etc. Tum quoque Sigismundum ab Herberstein liberum in Naidperg et Guetenhag etc. Baronem. Hi (inquit autor) postquam prodierat descriptum illud diploma seu si dicas immunitas seu privilegium ab
25 Alexandro illo magno Macedonum rege profectum, qua Slavis ob egregiam in domando mundo pene universo ipsi navatam operam potestas sit occupandi et in meridie et in septentrione potissimas Europae partes: non cessarunt illi duo heroes, et patriae gloriae assertores ingenui quin sedulo rem investigarent, donec tandem in Collegio Pragensi res prius dubia, literis non fallentibus, ibi, uti est deprehensa omnibus nota fieret typisque
30 procuderetur p.

Datum Witebergae in Saxonia ipsis Calendis Januarii anno M D XXCIV[.]

1–5 Mysi . . . dissentiunt: vgl. Bl. [* 7]^r. 6 f. Janizari . . . perscribunt: vgl. Bl. [* 7]^v.
8–10 Slavi . . . Polam: vgl. Bl. [* 8]^r. 11–16 Pomerani . . . Polam: vgl. Bl. [* 8]^v. 17–21 A . . .
Melanchthonis: Bl. * 2^v – Bl. * 3^r. 21–23 Laudat . . . Baronem: Bl. [* * 4]^r. 21 f. defunctos . . .
Teuzhenbrodii: vgl. [LH XLI 7a Bl. 5](#). 23–31 Hi . . . M D XXCIV: Bl. [* * 4]^v.

Prima Tabella de orthographia Cyrilica qua utuntur hodie in Aula Turcici imperatoris Janizari, omnes Bosnenses, [. . .] Ruteni [. . .] Moscovitae[.]

■ As a_1 = boga B_2 Glagole G_3 etc. etc.

Ruteni et Moscovitae tamen in dictio⟨nnaribus⟩ et compendio scribendi peculiaribus utuntur otis, quarum nonnullae Tabulla secunda[.] Subjicitur Cyrilico caractere scriptum 5
Epitaphium Katarinae Reginae Bosnensis [. . .] quod habetur Romae in ara coeli sensus est: Catarinae, reginae Bosnensi, Stephani, ducis S. Sabae, ex genere Elenae, ac domo Caesaris Stephani (roda Eline i Kuzhe Zara Stipana) [. . .] natae: [. . .] Regis Bosniae uxori, quantum vixerit annorum LIII et obiit Romae Anno domini M. CCCC. LXXVII. die XXV. Octobris, monumentum ipsius scriptis pos⟨itum⟩. Tertia Tabella est quam D. Hieron. Stri- 10 donensis [. . .] popularibus suis [. . .] Croatis invenisse dicitur, et vocatur Glagolitca ■

Tabula IVta [. . .] Latino-Carniolana. H semper pro [. . .] X Graeco[.] Addit Latinis ordinariis sh, ut ox vel ■ (paulo minus fortis quam sch) zh shzh[.] sh alius Saxonibus forte etiam usitata[.]

5. EXZERPT AUS AD ANTIQUITATES ETRUSCAS QUAS VOLTERRAE NUPER DEDERUNT OBSERVATIONES 15

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 4](#). Streifen.

[Lingu\[ae\]](#) 20

338

Autor obs[ervationum] in Inghirami ant[iquitates] Hetr[uscas] editus Amst. 1639. Bernardini Baldi explicationes Tabulae Eugubinae vocat *deliramenta*, quae et Annii auctoritate stabilire conetur *licet id dissimulet*. Vocat *ridiculam* [. . .] *divinationem*[.]

5–10 Subjicitur . . . *pos⟨itum⟩*: S. 13–15. 10 f. *Tertia* . . . shzh: S. 15. 12 f. Tabula . . . shzh: S. 25–28.

6. BEMERKUNG ZU VERSEN VON TIBULLUS

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 5. Kurzer Streifen.

- 5 <–> *Cantus et e coelo tentat deducere lunam,*
et faceret si non aera repulsa crepent[.]
 Deberet esse: creparent.

7. ÜBER DIE HERKUNFT DER FRANKEN UND VERSCHIEDENE
BEZEICHNUNGEN DER OSTSEE

10 [Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 6. Streifen.

- Francos ex Scandinavia vult Freculfus in Chronico et Turneb. in advers. lib. 24. c. 72.
 Anonymus Ravennas rectius a Mari Balthico, seu Mauriagra. Consonet Nigellus qui eos
 15 dicit a vicinia Danorum, facitque eorum cognatos. Conspirant, qui a palude Maeotide, nam
 saepe veteres paludem maeotidem cum Mari Balthico confudere.

14 Balthico (1) seu, (2) con (3) id est vicinia danorum (4) seu *L*

5 f. *Cantus* . . . crepent: vgl. TIBULLUS, *Elegiarum liber primus*, 8, 21–22.

8. EXZERPT AUS BOCHART, GEOGRAPHIA SACRA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 7](#). Kurzer Streifen.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte 5
daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

De lingua veteri Celtica hodiernave Britannica, ejusque cognatione cum Phoenicia Bo-
chartus lib. 1. Chanaan c. 42. peculiari[.]

9. EXZERPT AUS WALLIS, GRAMMATICA LINGUAE ANGLICANAE

10

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 8](#). Kurzer Streifen.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte 15
daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

*Scoti montani (Highlanders [. . .]) hos (qui vocantur Lowlanders) non minus quam Anglos,
Sassons hoc est Saxones appellant, se vero Gael et Gajothel.*

Wallis praef. Gram. Angl.

8 Celtica (1) ejusque (2) hodiernave L

8 f. De . . . peculiari: vgl. S. BOCHART, *Geographiae sacrae pars prior*, 1674, S. 734–758

10. EXZERPT AUS SHERINGHAM, DE ANGLORUM GENTIS ORIGINE
DISCEPTATIO
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- 5 L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 9](#). Kurzer Streifen.

Leibniz hat möglicherweise das Exemplar des exzerpierten Werkes benutzt, das ich heute findet in HANNOVER *NLB* Gg-A 782; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Rob. Sheringhamus Versteganum de 〈Anglorum〉 gentis origine refutare conatur, quod Scandiam a Germanis primum colonos habuisse scripsit. Vid. p. 149 seqq[.] Versteganus
10 hoc habet p. 196[.]

11. EXZERPT AUS MUHLIUS, DE ORIGINE LINGUARUM VARIARUM
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 10](#). Kurzer Streifen.

- 15 Die Datierung ergibt sich aus dem Erscheinen des exzerpierten Werkes. Leibniz' Handexemplar konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

[60](#)

Petrus Loerius *in praefectura Andegavensi* Consiliarius teste Menagio *in vita Petri Aerodii*
20 (apud Henr. Muhl. prof. Chilon. in inaugurali or[ati]one p. 143) ita insaniebat *amore orientalium* [. . .] *literarum*, ut etiam nomina vulgaria pagorum seu villarum in Gallia inde derivaret[.]

8–10 Rob. . . . p. 196: vgl. R. SHERINGHAM, *De Anglorum gentis origine disceptatio*, 1670, S. 149 ff.
19–22 Petrus . . . derivaret: vgl. H. MUHLIUS, *De origine linguarum variarum, stirpeque ac matre Graecae, Latinae et Germanicae, Hebraea*, 1692, S. 143.

12. EXZERPT AUS BOXHORN, ORIGINES GALLICAE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 11](#). Kurzer Streifen.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes (mit Provenienz FOGEL) findet sich heute in [HANNOVER](#) 5
[NLB Lebn. Marg. 125](#); weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[1. Notiz]

[Ling\[uae\]](#)

292

Quae Joh. Picardus Toutrerianus in opere de prisca Celtopaedia, Gallica ex Graeco ducit, 10
 eadem Boxhornius Germanico convenire ostendit orig. Gall. c. 8. p. 109[.]

[2. Notiz]

[\[Linguae\]](#)

287

Linguam Gallicam a Germanica fuisse diversam Joh. Rhellicanus Tigurinus ad lib. 1. Caes. 15
 de bello Gall[ico] apud Boxhorn. cap. 9. orig. Gall[.]

11 Boxhornius (1) ex Germanico (2) Germanico *L*

10 f. Quae ... p. 109: vgl. M. Z. VAN BOXHORN, *Originum Gallicarum liber*, 1654, S. 108–111.

15 f. Linguam ... Gall[.]: vgl. M. Z. VAN BOXHORN, *Originum Gallicarum liber*, 1654, S. 108–111.

13. EXZERPT AUS ANGLICA, NORMANNICA, HIBERNICA, CAMBRICA, A VETERIBUS SCRIPTA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- 5 L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 12](#). Unregelmäßiger Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes (mit Provenienz WESTENHOLZ) findet sich heute in GOTHA *Forschungsbibliothek* Ilf VI 2° 2745.

[Lingua\[e\]](#)

[830](#)

- 10 *Cornubiensis* [. . .] *quanto delicata minus et incompressa, eo magis* [. . .] *antiquo linguae Britannicae idiomati* [. . .] *appropriata est. Sicut in Australis Angliae finibus* [. . .] *circa Devoniam Anglica lingua hodie magis videtur incompressa, ea tamen vetustatem longe plus redolet borealibus insulae partibus per crebras Dacorum et Norwagiensium irruptiones magis magis corruptis. . . . Omnes libros Anglicos Bedae Rabani Regis Alfredi* [. . .]
- 15 *sub huius idiomatis proprietate scriptos invenies*.[.]

Ita Giraldus Cambriensis vetus autor in descriptione Cambriae[,] vixit circa tempore Henrici II.

14. EXZERPT AUS JOHANNES DE LAET, NOTAE AD DISSERTATIONEM HUGONIS GROTHII DE ORIGINE GENTIUM AMERICANARUM

- 20 [Ohne Datum.]

Überlieferung:

- L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 13](#). .

- Auszug aus J. DE LAET, *Notae ad dissertationem Hugonis Grotii de origine gentium Americanarum*, Amsterdam 1643, S. 140–142. Die lateinischen Übersetzungen stehen in der Vorlage in der mittleren
- 25 Spalte.

[Lingu\[ae\]](#)

[596](#)

10–17 *Cornubiensis* . . . Henrici II.: vgl. W. CAMDEN, *Anglica, Normannica, Hibernica, Cambrica, a veteribus scripta*, 1603, S. 886.

Laetius partes *humani corporis* Cambrice et Hibernice confert.

Cambr[ice]	Hibern[ice]	
<i>Dyn</i>	<i>Duini</i>	<i>Homo</i> [...]
<i>Anadl</i>	<i>Anam</i>	<i>anima</i> [...]
<i>Croen</i>	<i>Craicinn</i>	<i>pellis</i> [...]
<i>Penglog</i>	<i>Cloiginn</i>	<i>cranicum</i>
(+ An quasi clocka, cloche capitis?)		
<i>Trunyn</i>	<i>Sron</i>	<i>Nasus</i>
(+ Truye. sus +)		
<i>Clust</i>	<i>Cluasa</i>	<i>aures</i>
Latinis cluid, id est auditur		
<i>Bron</i> (Bruniae)	<i>ucht</i>	<i>pectus</i> [...]
<i>Asen</i>	<i>Eusnach</i>	<i>costae</i> [...]
<i>Bru Boly</i>	<i>Bolgh</i>	<i>venter</i>
Bulga, balg		
<i>Bogail</i>	<i>Imliocan</i>	<i>umbilis</i> [...]
<i>Tin</i>	<i>Ton</i>	<i>anus</i> [...]
<i>Clin</i>	<i>Glan</i>	<i>genu</i> [...]
<i>Troed</i>	<i>Troigh</i>	<i>pes</i>
(treten +)		
<i>Sowdl</i>	<i>Sal</i>	<i>calcaneum</i>
sohle, fu sohle, solea		
<i>Elin</i>	<i>Ville</i>	<i>cubitus</i> [...]
<i>Llaw</i>	<i>Crobh</i>	<i>manus</i>
(+ Llau consentit cum λαβεῖν. Crobh cum Crabbe id est animalibus multimanis +)		

Ex Laetii *orig[ine] gent[ium] Amer[icanarum]* p. 140. 141[.]

15. EXZERPT AUS CLÜVER, GERMANIAE ANTIQUAE LIBRI TRES

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 14](#). Unregelmäßiger Zettel.

- 5 Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in [HANNOVER NLB Lebn. Marg. 216](#); weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

Cervisiam *Thracibus* [. . .] *βρυτον* [. . .] *autor Hellancius apud Athenaeum lib. 10. c. 14* [. . .] *Bier* convenit *cum Hebr.* [. . .] *Bar*, [. . .] *unde et Graecis πυρος frumentum seu tritum cum* [. . .] Aegypti < – > vocabulum Graeci lingua sua *scripsere* [. . .] *ζύθον* etiam a fruge nam est *πυρος* Graecis frumentum et Polonis et Bohemis frumentum *zyto*. Hebr. *biriah* est *pulmentum farinaceum*. (2 Sam.) NB. *βρύτον* antiquis cervesiam dictam. Athen. d. l. quasi *βερυτον*. Cluver[.]

Cervegia (non cervisia) a therbe (frumento Belgis) Eol Danis et Norwagis, ale Anglis, 15 ale Slavonis, < – > Hungarorum < – meridiē Hisp – > cetra vel cerva. Polyb. apud. Athen. lib. 1. c. 11[.]

16. [PIERRE] BIZOT AN MOLANUS

[11. Februar 1676.]

Überlieferung:

- 20 L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 15](#). 2°. 1 S.

[TRANSKRIPTION FEHLT NOCH]

17. MEMOIRE COMME MONS. BISOT LES A FAIT RENDRE EFFECTIVEMENT A
MONS. MOLLAU

[Nach Februar 1676.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 15v^o, 2°. 1 S.

5

[TRANSKRIPTION FEHLT NOCH]

18. EX TABULA EUGUBINA

[Nach 1690 (?).]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 16, 4°. 1 1/5 S.

10

Lingu[ae]
338

Ex Tabula Eugubina

A1 linea prima est:

PRE VERIR. AT TESENOCIR. B VF. TRIF. FETVMARTE. CRABOVEI.¹ 15
OCRIFER. FISIVTOTATER HOVINA. ARVIO. FET V. VATVO. FERINEFETVTONI

Linea secunda quae ad finem non perducitur in Tabula est:

FETV. TASES. PERSNIMV. GROSETETIR. FARSIO. FICLA (+ an HCLA). ARS-
VUEIT. V. SVRVR. NARATV. PVSE. PRE. VERIR. TREBLANIR

In A. 2. linea 9 ab ultima numeradno quae non continuar praecedentes quippe ante 20
finem lineae finitam, ita habet

MARTIER. TVRSA. SERFIA. SERFER. MARTIER. TOTAM. TARSINATEM. TRI-
FO. TARINATEM. TVSCOM. NARARCOM. IABVSCOM. NOME

Sequens linea

TOTAR. TARSINAT. ER. TRIFOR. TARSINATER. TVSCER. NAHARCER. 25
IABVSCER. NERF. SIHITV. ANSIHITV. IOVIEHOSTATV

Non prorsus finit lineam sequens linea:

ANHOSTATV. TVRSITV. TREMITV. HONDV. HOLTV. NINCTV. NEPITV. SO-
NITV. SAVITV. PREPLOTATV. PREVILATV

¹ NB. in A. 2. versus finem invenio CRABOVIE.

30

In Tab. B. 1. vidi obiter, Totar, Nomner, jovinar, marher et similia redire
A 1 et A. 2. et B. 1. et B. 2. (quanquam in B. 2 sint pauca scripta) sunt literae Latinae
satis ordinariae.

Sed in C. 1. et C. 2 sunt admistae literae mirae intermistae ut ■. Ordinarie tamen
5 literae Latinae, nec inverse expresse ut priores.

Simlies sunt in D. D. 1. D. 2. ubi D. 2 magnum D et D. 1. minora sed miror quod in D.
reder⟨ – ⟩t literae Latinae inversae, ubi vox notanda: TLATIEPIQVIER. ubi noto Q cum V
more Romano[.]

E. 1. et D 2. sunt rursus literae illae male formatae non inversae.

10 Postremo sequentur Tabulae duae complicatae simul, simi⟨ – ⟩ characterum, non no-
tatae literis, in dorso nuius scriptum est: hauuto dat signor Pietro ⟨Droiffi⟩[.]

19. EX VULCANIO AD JORNANDEM

[1695 (?).]

Überlieferung:

15 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 17. 2°. 1 S.

[TRANSKRIPTION FEHLT NOCH]

20. HADRIAN VALESIIUS

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

20 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 18. Streifen.

Lingu[ae]

Hadriani Valesii opinio: populos quorum lingua a Latina remotior est, pronuntiationem
ejus veram melius servasse[.]

21. EXZERPT AUS SUMMONTE, HISTORIA DI NAPOLI

[Nicht vor 1690.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 19](#). Unregelmäßiger Zettel.

Die Datierung ergibt sich daraus, daß mindestens eines der Exzerpt aus G. A. SUMMONTE, *Historia della città e regno di Napoli*, Bd. 1–4, 1675, auf italienischem Papier geschrieben ist. Weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

Inscriptio antiqui marmoris reperti Neapoli in puteo aliquo prope viam pellionum vulgo strada de Pelletieri characteres sunt Latini, Graecis quibusdam, ut θ, Γ, et nonnullis etiam minus cognitis, ut ⟨---⟩, misti, sed vocabula non intelliguntur, ut Obes, VAKANIN[.] Extat apud Jo. Ant. Summonte Hist. Neap. Tom. 1. lib. 1. c. 12. ad ann. 1004[.]

22. EXZERPT AUS PRASCH, DE LATINISMIS ET BARBARISMIS
COMMENTARIOLUM

[Nicht vor 1704.]

15

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 20](#). 4°. 1 1/2 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

In Praschii de Barbarismis haec noto:

20

Arimathia patria Josephi non recte dicitur, sed Arimathaea[.]

Barrabas male dicendum Barabbas, Beelzebub pro Beelzebal male[.]

Caesarea male dicendum Caesarea. ⟨-⟩ sic et basilius et Alexandria. Proxeneta, Nomotheta, Typotheta, Evergeta; Masageta malepenultimum corripunt.

Musaeum male pro Museum. Non salome dicendum sed Salome, ob ⟨-⟩ non dicendum. Non Cynrenius praeses Syriae sed Quirinius Latinis, vulgatae Cyrinus Octavius Augustus male vulgo Octavianus[.]

Objicere absolute frequentius quam Ejusdem notae opponere saltem tamen injicere absolute cum mihi in sermone injecisset[.]

Dubium pro scrupulo non probamus, obnixē pro enixē est contradictio quam vocant in adjecto[.]

Ratio in malum partem pro ratione corrupta, novii est. Et caro pro corrupta hominis natura. M⟨ – ⟩ pro magis dicitur Theologis ob maiorem partem praeprimis morbida vox.

5 Pro tempore quasi hoc tempore malum pro tempore est pro dujus temporis conditione. Consul pro tempore id est, tenuis. Nunc te marmoreum pro tempore fecimus, et Livius his rapt⟨ – ⟩ et tempore instrictus Virgili Ovidi. Barbara. De peculor penultimum ⟨ – ⟩ long⟨ – ⟩. Depraedicare pro praedicare dubito an recte. E contra pro e contrario absurdum.

10 Elucescit pro elucit, malum. Nec pluris elucida⟨ – ⟩.

Nullatnus modi quoque repudiantur Obfusiare pro infuscare cave dixeris. Pro Albeldine albor dicendus sic et in relinquis Analogia barbarum est pro annotatione. Concatenatus male dicitur pro catenatus. Subhastare pro subhasta vendere. Tredecim pro tres et decem.

15 23. ÜBER DIE MENSA ISIACA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 21. Zettel.

Lingu[ae]

36

20

Praeter Pignoriam Mensae Isiacae figuras syntagmate peculiari in Oedipum insertae explicat Kircherus, quod non notatum Ol. Rudbeckius, qui rem de Calendario explicat[.] Mensa post Cardinalis Bembi obitum obtigit Vincentio duci Mantuano 1547[.]

25 Postea Mantua direpta perierat, sed ante hōse 30 annos ducis Sabaudiae Archiater a quo Wagenseilio narratum rursus inter vetera ferramenta reperit ita in ducale palatium translata, ubi vidit Wagenseilius. Jacet super Tabula liber quem Carolus Emanuel de Gestis illustrium ducum sua scripsit manu[.]

24. EXZERPT AUS TENTZEL, MONATLICHE UNTERREDUNGEN, 1690

[Nach März 1690.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 22](#). Kurzer Streifen.

Leibniz' Handexemplare der Bände von Tentzels *Monatlichen Unterredungen* konnten noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)[36](#)

Delineatio eines Achats mit den ⟨ – ⟩ischen zeichen davon H. Tenzel p. 281 ⟨par⟩tis 1690 an signa ist ⟨ – ⟩ bey, meint sey Isis, characteres sind bloße striche in Achat-enyche auffm 10 postement steht ein demy corps Spanhem de usu num. l. 2. p. 64 notavit phoenicios characteres ⟨ – ⟩ Ebraeis seu Chald. quam Samaritanis esse affines[.] Adde Nummos Phoenicios apud Holtins diss. numm. or. p. 79[.]

25. ZWEI NOTIZEN

[Ohne Datum.]

15

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 23](#). Streifen.[Lingu\[ae\]](#)[36](#)

Non puto Gothos literas ab Ulphila accepisse, nec Illyrios ab Hieronymo, nam cur viri illi 20 doctissimi literas corruptas eis tradidissent[?] Credibile est ergo a barbaris ipsis fuisse uscitās ex commercio cultorum populorum, sed permutatione passim facta et corruptione qui pro quo.

Willichius a Germ. Taciti vult Germanos *usque ad Rudolphi I.* tempora *Graecis literis* exarasse *rationes et acta*. Male.

25

26. EXZERPT AUS PIGNORIA, SYMBOLARUM EPISTOLICARUM LIBER PRIMUS
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 24. .

- 5 Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war vermutlich das Exemplar (mit Provenienz FOGEL)
HANNOVER NLB Lc 963.

Lingu[ae]

36

Nummus argenteus in quo caput muliebre cum corona ex arundine [. . .] alludentibus in
10 gyrum quatuor piscibus, in facie aversa decurrebat quadriga quam agitator moderaba-
tur[.] Superne victoria sertum imponens, inferne thorax et crista. Item alius nummus mi-
nor, in quo idem caput cum piscibus, aderat et conchula; [. . .] adversus ostentabat caput
acris equi [. . .] cui pone [. . .] cervicem assurgit palma, notatis infra notis ignotis < – >

Laur. Pignoria qui habuit non inepte Syracusis percussos suspicatur, caput mulieris
15 refert ad Arethusam nympham, [. . .] cujus fontis maximi piscium poenissimi in Sicilia
meminit Cicero [. . .] lib. 4 in Verrem. An ad Cyanen malis referre, nam Aelian. [. . .] lib. 2
var. [. . .] c. 33. [. . .] Syracusanos referat Anapum viro, [. . .] Cyanen foeminae assimilas-
se, [. . .] ambos fontes. [. . .] Ovidius tamen Syracusas Arethusidas vocat lib. 4 Fastorum[.]
Pisces ex loco Ciceronis illustrantur de quadriga satis superque alii. Caput equinum in
20 minore nummo [. . .] et notae ad poenos [. . .] referenda, aliquando in Sicilia potentes Virg.
[. . .] 1. Aen. Effodere loco signum quod regia Juno monstrarat caput acris equi, ad quem
locum egregie Servius et Justin. lib. 18 et Eustathius Dionysii enarrator, a quo et Stephano
mutuantur viri docti [. . .] interpretationem notarum peregrinarum ut significat καρχαβη
quod Punice caput equinum est ((+ Hoc parum verisimile, capiti equino sculato nomen
25 adjecisse, quasi non per se agnoscerunt +)) adde de capite equino in fundamentis Cartha-
ginis locandis, humano in capitolio reperto Rycquius de Capitolio cap. 10[.]

Laur. Pignor. symbolar. Epistolicar. Ep. 12[.]

27. AUS UND ZU OLOF CELSIUS, DE RUNIS HELSINGICIS EPISTOLA, ROMA 1698 ?
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 25. Streifen.

Lingu[ae] 5
36

Magnus¹ Celsius explicationem Runarum Helsingicarum invenit, observando fulcra tantum deesse, ut pro ⟨ – ⟩ reperitur ⟨ – ⟩, et pro ⟨ – ⟩ reperitur ⟨ – ⟩, videntur laboris seu in saxis sculpendi Compendium facere voluisse Helsingenses, in quorum hae literae provincia sculptae, reperiuntur[.]

10

28. AUS UND ZU BONIFACIO, L'ARTE DE' CENNI
[Nach 1680.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 26. 8°. 1 1/2 S.

Leibniz' Handexemplar von G. BONIFACIO, *L'arte de' cenni con la quale, formandosi favella visibile, si tratta della muta eloquenza*, 1616, war vermutlich das leider verlorene Exemplar (mit Provenienz FOGEL) HANNOVER NLB Lr 1653.

Signa. Gestus

Joh. Bonifacius j[uris]c[onsul]tus et Archipresbyter Rhodiginus scripsit librum de Arte signorum sive potius Gestuum *Arte de' Cenni* (de ⟨ – ⟩ arte)[.] Duae sunt partes operis, 20 prior tractat de signis, quae membris corporis nostri damus eorumque significatu; Et primum de signis quae capite dantur ut annuere, inde ad reliquas corporis partes pergit. Miscet etiam physiognomica quae non voluntate nostra, sed natura exhibentur; ut nasus grandis; quin et quae facimus in altero invito comparere, ut nasus truncus, contumeliosum; unde Virgilius: truncas inhoneste vulnere nares. Pars posterior quae brevior est, ostendit 25 usum signorum in variis disciplinis, ut Arithmetica, Musica aliisque[.] Signa autem ut dixi non alia intelligit, quam quae membris humani corporis fiunt. Non tamen praestat quod ego desiderabam[.] Constat enim dari artem quandam explicandi Mentem suam per signa, non

¹ Ita saepe vocabula etiam contrahuntur, ut deinde origines non appareant[.]

ab instituto aut pacto ut vocabula, sed a natura profecta. Haec arte necessario utuntur, qui ad litora barbara et ignota, nec commerciis frequentata primi appellant. Quae tamen nonnulli usque adeo praecaeteris excellunt, ut possint esse caeterorum interpretes quanquam non magis quam caeteri cum barbaris illis antea egerint. Noster autem signa naturalia et
 5 arbitraria subinde miscet. Ut quod pileum gestare in capite, signum erat libertatis. Hoc enim signam profecto non intelligerent Romani ⟨ − ⟩. Nec improbo quod arbitraria signa adjecerit, sed vellem naturalia tractasset accuratius distinctiusque; ostendisseque qua ratione hominibus lingua ritibusque diversis et velut ex alio orbe nihilominus naturalis quadam
 10 versalis loco esset adhuc intactum miror. Quod si Roscii artes, quem gestuum varietate cum Ciceronis eloquentia de copia atque uberitate certasse ajunt, aliorumque mimorum veterum mutam eloquentiam hodie haberemus, facilius opinor hujus artis elementa constituerentur[.]

29. EXZERPT AUS STIERNHIELM, EVANGELIA AB ULFILA

15 [Um 1695.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 28. 2°. 1 1/10 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war vermutlich das Exemplar (mit Provenienz FOGEL) HANNOVER NLB T-A 6334.

20 Georgii Stiernhelmii de linguarum origine praefatio est addita Suedicae editioni codicis argentei quae prodiit 1671. 4°. Stockholmiae[.]

Moesia incolae Gothi minores; Maesia Jornandi Scythia minor. Vulgo cred⟨uit⟩ plura esse linguarum principiae per Babylonicam Captivitatem introducta, linguam Hebraeorum primogeniam esse, Latinam ortam ex Graeca. Voces Germanorum Latinis consentaneas
 25 ortas ex Latina; uno fere illo infelice Goropio dissentire auso[.] An semper pueri nunquam desolvemus a se⟨rperastris⟩[.] Videntur omnes linguae quae in orbe cognito extiterunt hodieque extant ex una ortae, et ad unam posse reduci. Hic non alias linguas intelligo quam quae ex Adamica vel Noachica originem ducunt, et in orbe cognito, hoc est Asia Africa et Europa in usu sunt aut fuerunt. Americanas et in Indiis insulanas, ut hodie sunt, omnino
 30 excendo, in quibus nullum cognationis vestigium deprehendo (+ Errat, a ⟨ − ⟩ in Ceilae-nensi nuper compertum) unde nonnulli licet temere suspicunter, hominum illorum speciem in propria potius terra factam, quam ex Adami ⟨ − ⟩duce natam[.]

Unam illam primitivam Hebraeam esse putat Hieron. ad Damsc. Ep. 146. et in Sophon. c. 3. nosse inquit possumus linguam Hebraicam omnium linguarum esse matricem. Itaque adversatur illis qui in confutione plus 70 novas linguas novis radicibus exortas putant. Nulla lingua <con>stat, tempore ipso paulatim mutantur. Sed magis migrationibus, coloniis, deportationibus, dispersionibus, commixtionibus, peregrinationis. Leges Svedicas 5 ante 400 annos scriptas pauci intelligunt; Historias uno alterove seculo antiquiores, non nisi priscam linguam at alienam didicere. Qui legentem audiet, jurabit Arabicam potius idioma esse quam Suedicum. De <->carlorum nemo nostrum vel unam sententiolam intellexerit, scilicet sincere sine exotica collavie loquuntur. Idem est in Smalandica et Germanica dialectis. Colant in unum convivium Suizeri Suabi, Saxones, Pomerani, Silesii, 10 Belgae, videbis quae ibi commercia linguae, omnes tamen Germanice loquuntur et quidem pure Germanice[.]

Carmina Saliaria apud Latinis, leges XII Tabularum, casca Emmi, Pacuvii, Titianii, Livii Andromici, inspiciantur; apparebit linguas non solum vi et causis externis, sed et tempore mutari[.] 15

Mons Ararat, Josepho Gordiaeus coepit Noa agricola plantanvineum Gen. 8. 4 Bochart. Phaleg. lib. 1. p. 19. 20. probat ex Historia profana Noam cum filiis urbem aedificasse nomine Thesmania. Cham et Sem obiere in terras sibi destinatos. Venere ex oriente in <-> seu naar sed orientalis non sunt Babylonii montes Gordiaei sed septentrionales, Ergo venere ex Bactris et Perside scriptura Japhetidas habet per sepositis, nulla illorum mentio post <-> 20 C. 10. v. 5 locutus quaedam de insulis Gentium, ipse quasi cum vale dimittit, non per hystorologiam uti vulgo interpretatur, Inde venit ad generationes Cham, c. 11. v. 2. venisse in Sincar. Postremo posteri Sem usque ad Abram[.] Ex j<-> (Phalei fratre) filio Eber Arabem et Indorum bona pars. Ex Haran fratre Abrahami per filium <-> Ammon et Moab. Ex ismael fratre Ismaelitae, ex Esau fratre Jacobi Edomitae, quam et Amalekitae[.] 25

Omnes Eberi posteri Ebraice locuti quia nec Syrorum et Chaldaeorum alia. I. Voss. de idolot. l. 3. c. 44. p. 968. S<-> ab Hebercois erat posteris, sin a trajectu, scil. Euphratis ab Abrahamo facta, erit recens. In tota Genealogia Sem, sunt dialecti[.] Sed et filii Cham adventur Ebraicam similem t<->sse, Aegyptii et Aethiopes (+ non puto, hi alii Aethiopes +)[.] Filii Cham sunt Chus a quo Arabes vel Aethiopes, Mesraim a quo Aegypti, Phus a 30 quo Lybia, Canaan, a quo Phoenices. Hi certe Hebraea sorte et relig.

Japhet primogenius Bocharti, Cham medius. Sed Scaligero japhet minimus. Cham medius[.]

■Tafel)

Judaei recentiores vocant Hispaniam Sepharat Galliam Curphat, Germaniam Aschen- 35 azim. Voss. Pol. l. 38. Suecis et Norovetis Germani semper dicti sunt Garpar et Garphatar.

Linguae differunt radicibus, dialecti flexionibus, Communis linuga posteris seu et Cham Abraham veniens ex Chaldaea <–> utique lingua Chaldaea, qu<–> ergo lingua Hebraea Chaldaea antiquior <–> non est locutus dialecto Ebraea, nam <ha> perierat. Captivitate Babylonica mutata Judaeorum lingua et dicta Syriaca, dialecti ejus Judaea, Galilaea, Samaritana. In ipsis liberis Biblicis diversitatis styli. Ante Ebraei cum Jacob in Aegypto videntur et illi mutationes <poss –>[.]

Temporum et locorum <–> ullis dialecti aberat in linguas. Linguas diversas voco, cum voces substantiales ipsae prorsus alienae videntur, ut non se intelligunt nisi per interpretationem[.]

10 Facile nova lingua fac corre in unum Suevos, Brunsvicenses Silesios fiet nova[.]

Salmas. in praef. ad Cebetis Tabulae versionem Arabicam, quod, inquit, ad hoc aevi <–> plerosque <–>ditos. Ex eadem originem compererat (elichmannus) Germanicum et Persicam ad hunc illam conjunctionem ducente infinita <–> vocum communia, sed et verbis similiter terminatis eodem modo compositis similibusque argumentis. Eandem linguam Gall. Germ. Hisp. Illyr. B<–> Cluver Germ. anti. lib. 1. c. 5. adde priscum <–> Franc. Irenicus in Exegesi Germ. consensum agnoscit Graecorum et Germ. Fr. Jun. gothicam dialecto differe a Graeca[.]

Vult Sterielm. Sarmaticam seu Slavonicam ex Graeca et Scythica na<–>, de qu Ovidius <–>etico mixta loquela sono. voss. praef. de vetus sermonis hinc deducit Latinam ex 20 Celticis in Graecis, In lexico oblitus Celtarum. In lexico Mol<–> Hungarico, bene multa vocabula Ungarica <–> Finnis communia, In Finnonica<–> voces Graecae. Ita Sternielmus[.]

magunculae ex radicibus Mandyagorae <–> Suecis Alruner[.]

Runicea Celticae aliae non sunt quam Graecae, et ex iis ortae Latinae barbarae et 25 imperite effigatae et mutilatae, ut videre est in vulgatis nostris Runicis <non> minus quam in Runis Ulphilae imo in ipsis Latinis quam <–> ex Graecis deteriori. Haec sapienter in praefatione Sternielm. (et virum ingenium decet. Nec credit Vulcanio, qui putat apud Getas fuisse literas non ante Ulhilam <tantum> sed et ante Carmentum quae <–> venes aborigines vocant literas. Et Pustellus orig. Hetrusc. p. 42 literas Hetruscas et Gothicas fuisse anti- 30 quissimas et Gallos hausse literas a Gomero, ante Cadmum et Latinos a Gallis et hispanis, 1300 annis ante habentibus literas accipisse. Qua fide qua autoritate nescio ait Sternielm.

30. EXZERPT AUS PRASCH, DE LATINISMIS ET BARBARISMIS COMMENTARIOLUM

[Nicht vor 1704.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 29](#). Kurzer Streifen.

5

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

[297](#)

Barm Celtis [. . .] *parvum vide leg. Sal. tit. 4. unde barmherzig* *μικροψυχος*[.] Praschius in *Latinismis*[.] 10

31. ITA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 30](#). Unregelmäßiger Zettel.

15

Ita sane est affirmantis a Graeco ἔϊτα id est: porro. Deinde. Nam qui ait: ita, is videtur dicere, esto, passe, perge. Nec obstat quod ἔϊτα habet primam longam, et ita brevem, neque enim ista semper adeo exacte respondere, exemplis constat[.]

32. LINGUA HISPANICA

[November 1678.]

20

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 31–32](#), 8°. 4 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war möglicherweise das Exemplar (mit Provenienz HOF-BIB) HANNOVER NLB Lr 4776.

Lingua Hispanica¹

25

¹ *Am oberen Blattrand rechts*: Novemb. 1678

Hic exemplis disci potest quomodo Hispanica nunc Gallicae, nunc Italicae, nunc Germanicae nunc Latinae consentiat[.]

Secundus tertiusve librorum Hispanicorum in quibus aliquid legi fuit libellus inscriptus *Engaños deste siglo* [. . .] *compuesta por Francisco Loubayssin de Lamarca gentil-hombre Gascon. En Paris* [. . .] 1615. 12º[.] Legi dedicationem et praefationem, et sequentia inter legendum mihi notavi[.]

enganos lege engannios

historia sucedida lege susedida. C. ante e erint s.

nuestros. compuesta. lege noestros. compoesta

10 qu ut k. v.g. duque lege duke

g ut g. v. dirigida lege dirigida. Excipiuntur pauca exempla ut gentilhomme, lege dschentilhombre.

h. vix ac ne vix quidem audiri debet

ll, lege lli. v.g. la calle lege la callie, vid.

15 j. ut ch germanicum. consejero lege consechero

Desde adonde. vide ubi. vide ubi oceanus jungitu Mediterraneo, venio. Desde adonde el oceano se junta con el mediterraneo.

yo. lege jo. ut Germani jo pronuntiant

pequeno. parvum. piccolo, a paucus

20 z ut s. forte seu duplex razon. raasson

b ut v. Gasconum more. conbidados lege convidados. vonviés

h. saepe faciunt Hispani ex F aliarum linguarum, ut higos figui, feigen figues huyendo fuyant

Quaedam in Hispanico genium linguae Germanicae exprimunt, ut higos tempranos, 25 zeitie feigen. ficus maturae

mercede gratia, quae tamen alias oppositum aliquid mercedi. Nisi quod refert sese ad gratias agere; ut Gallicam mercy, grandmercy. Estre à la mercy de son ennemy

pecho pectus. petto.

ningun.nissuno Ital.

30 Tiempo lugar y ventura, temps lieu et fortune

Muchos ay que lo an tenido plusieurs on eu

Mas bien pocos an sabido Mais peu ont sceu

Gozar de la coyuntura jouir de la conjuncture

ventara. fortuna. avantare. ebentheuer

35 n. in fine evitant Hispani. no pro non. coyuntura pro conjuncture

dichoso tiempo felix tempus

hasta el dia bis auf den tag	
vicios agenos vitia aliena	
Muchas ay, il y en a beaucoup.	
Muchos. Hinc Anglium much.	
ch ut tsch. Pecho lege petcho	5
nada nihil. nadie nemo	
falta. faut.	
debrano, lege debacho Germanico more pronuntiandi ch. dessous.	
Bachobas. basso.	
alabar. louer, laudare.	10
acertar. rencontrer, treffen.	
de la qual si sirve. Dont il se servit.	
Qual pronuntiatur non Kal, sed qual.	
empecar y acabar commencer et achever.	
C ut ss. empeçar lege empessar.	15
Quiso infundir coluit infundere a quiere. Cherche. Volo quaero.	
Emplear mi sepada employer mon espée	
Coraçon. coeur.	
humilde criado di V. Excellencia humilis servus vestrae Ecellae	
embuello involutus	20
Mezclas misces	
Matar occidere	
Javali. javelot.	
pues antes. désormais	
Ya. Ja ut Germanicum. Ya desde aora. Ja von nun an.	25
Tessorere. tresorier	
Quedar. rester. restar.	
mengua. diminutio	
porque. parce que. perche.	
despojos dépouilles. Hic Hispani omittunt quod Galli retinent, alias Galli omittunt cum	30
Hispani retinent, ut Glali fautes. Hispani faltas.	
Osado. Hardy. Olim Gallis osé	
Polleo. pulvis.	
Pata. patté.	
Llevar. lege lievar.	35
Platico soldado. Pratico soldato. un soldat adroit	

Premio y gala. Praemium et gaudium.

no desdezia mucho al lenguaje, Non multum dedecet linguam non est dedecori linguae

Desdezia. Lege desdessia

5 Las demas partes que quedavan les autres parties qui restoient.

Cartapcios. Schartequen

Aposento chambre. posada. logis stanza

buscar. chercher, Nom cum quiere quod alias est quaero, significet volo Hispanis
nova voce pro quaerendi verbo opus erat

10 Tope con ella. Je la rencontray. I met with his matter

Topè dechè etc. sunt perfecta. Je rencontray. Je laissay.

Como es de hombres deentendimiento el ser curioso comme c'est d'un homme esprit
d'estre curieux

Dar la postrera mano absolvere

15 vino a verme. Venit ad me videndum

Non mepeso (non mihi desplicuit) antes me logue (imo mihi placuit) cela me déplût

point

Traça art

hallar. invenire

20 lengo miedo. J'ay peur. miedo metus

en ley d'amigo. Foy s'amy

Estilo stylus. Espada spada

horrar effacer tollere

D'averme desmandado de m'estre amancipé

25 desemboltura. L'intrigue. Tour.

A qui a de lunte doresnavant

Il modus y < --- >[.]

33. EXZERPT AUS BUMALDO, BIBLIOTHECA BOTANICA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 33](#). Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

5

In Novo Italico idiomate, [. . .] vulgari non vulgari, [. . .] melioris locutionis parens [. . .] (teste Dante ipso Aligherio) fuit Guido Guinicellus Bononiensis vates anno domini 1200 et ornatissimus mox cultor Galeottus de Guidottis Bononiensis Rhetor [. . .] anno domini 1250, qui Tullium ipsum Bononensi aequae ac Romanae Latini linguae loquentem protulit, ut in codice ejusdem videre est, cujus perpulchrum exemplar in proprio asservat antiquiorum scriptorum divite Musaeo Exc. Ovidius Montalbanus eruditiorum vetustatum amantissimus et indagator solertissimus. Ita habet Joh. Ant. Bumaldus in Bibliotheca Botanica p. 34 agens de agriculturae libro Crescentii[.]

34. LINGUAE GALLICAE ET ALIARUM ORIGINES EX GERMANICA

[Ohne Datum.]

15

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 34](#). Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

Etiam Wolfangi Hungeri liber, quem Argentinae [1586] publici juris fecit, hoc titulo: *Linguae Germanicae vindicatio contra exoticas quasdam quae complurium vocum et dictionum mere Germanicarum etymologias ex sua petere conatae sunt*, imprimis agit de lingua Gallica.

35. EXZERPT AUS SCHOTTEL, AUSFÜHRLICHE ARBEIT VON DER TEUTSCHEN
HAUPTSPRACHE
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- 5 L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 35](#). Kurzer Streifen.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Nomina propria veterum Germanorum a scriptoribus Graecis et Latinis [. . .] ex genuino Teutiscae linguae fundamento [. . .] explicata. Schottelii lib. 5 tr. 2. totus in hoc est[.]

10 36. EXZERPT AUS HERWART VON HOHENBURG, NOVAE CHRONOLOGIAE
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 36](#). Unregelmäßiger Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

- 15 *Linguae Deorum cujus Homerus alique veteres mentionem fecerunt, Germanicam seu Teutonicam illam priscam esse arbitratur, idque rationibus se probaturum affirmat Johannes Georgius Herwartus ab Hohenburg in sua Chronologia cujus praecipua capita prodierunt Anno 1612 Monachii Bavariorum ex officina Nicolai Henrici in quarto[.]*

20 37. EXZERPT AUS COMIERS, TRAITE DE LA PAROLE
[1691.]

Überlieferung:

- L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 37](#). Streifen.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht identifiziert werden, möglicherweise war es das Exemplar HANNOVER *NLB* Lr 8287.

Linguae52

Stevin dès la page 114 de sa Geographie [. . .] donne 742 verbes Monosyllabes au bas Allemand; [. . .] le latin n'en a que 5, et les Grecs n'en ont point. Il donne aussi [. . .] 1428 noms[,] pronoms et propositions monosyllabes en bas Allemand et la langue latine n'en a que 158 Graeca 220[.] Comiers traité de la parole[.]

38. EXZERPT AUS DU CHESNE, HISTOIRE D'ANGLETERRE

[Um 1694.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 38. 2°. 1 S.

10

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Lingu[ae]593

Inifinitae voces Britannicae in lingua Hibernica ipsis Hibernis insula eorum Gudelach. 15
Poetiseorum veteribus Banno, forte a Biaum res sacra, nam Festo Avieno libr. citat orae
mantinae sacram insulam, sic dixere prisc(a) gens Hibernorum colit (+ Albani vel Scoti
hodieque Hibernos Allibaudn +)¹ Hivernia, Hierne, vel Aristoteli Ierne, Ireland, Erin in-
colis. Hier est ipsis occidens, est ergo regio occidentalis. Fluvius ejus maxime occidentalis
Ptolemaeo Iernus, et promontorium Hispaniae < – > occidentale Straboni Iern; et ejusdem 20
regiones flumen valde occidentale Melae Iern.

Bretonibus Hibernia dicitur Yverdon, Bardis seu poëtis gentis Bannoranna Orcadum
lingua peculiaris dicta Nordin, quam quidam esse putant antiquam Duchesen. Anglet. p. 24.
< – > Hebridum Lingua est Hibernica[.]

Scotia olim Caledonia Romaniis; Albania Wallis, Allabanus Hibernis, Albain incolis. 25
Inter provincias Scotiae est Laudon olim Pechtland a Pictis; ibi est Edinburg. Pars Scotiae
est ducatus Albaenia Scotis Allbauun. Est in Scotia Episcopatus dua Keldon (an a Kale-

¹ An ab alnog id est montibus

donia). Britoes se vocant Comres, et linguam suam Cumeraec. Linguam Kimbricam solam pro illo terrae angulo supremo iudici aliquando responsurum Nobilis quidam Walliae Henrico II. dixit[.]

Vocabula Gallica veterum et Britannico seu Wallico illustrata v. Du Chesne p. 34[.]

5 Garonne a Gaaw violentia Bretonibus. Arar lentum iisdem. Rhodanus a reddec curre[.]

Le craux locus arx⟨ – ⟩ in Gallia Narbonnensi Petra Bret. Craig. Mor Mare hinc Morini Aremorici. Sic guerir, gvaine, derechef, Camus, bateau, gourmand, baston, accabler, Bretonibus: guerif, gwain, derechefio, cam, bad, gormod, pastwn, gablu.

10 Scoti se vocant Albini, et regionem Albin[.]

Dioscoridis notat Bretannos et Hibnos (forte hibernos) potum extracto dixisse curmi, isi hodieque vocant Cuurum[.]

Voces Latinae in Britannicis; du Chesne lib. 3. p. 111[.]

Picti non alii quam Britanni septentrionales voce Latina ita dicti, quod ⟨ – ⟩ Picti corpore ut olim Britones, man et ⟨Veget.⟩ lib. 4. c. 37. Britones ⟨haves⟩ quasdam velis variegatis vestibisque remigum dixisse Pictas. Certe antiquae voces in regione Pictorum omnes Britannicae. Caput Pictorum Edenburg, Ptolemaeo castrum alatum nam Aden ab Britonibus. Beda lib. 1. c. 1. Hist. Angl. tamen narrat Pictos venisse ex Scythia per oceanum, cum longis navibus, app⟨ – ⟩isse in Hiberniam habitatores; ab his illis Britanniam
20 monstratam; et auxilium promissum (+ Ergo credibile fuisse cognatos +) si hoc ergo debet esse valde antiquum neque enim sub Romanis aliis in insula Populi quam Britanni et Scoti seu Hiberni Isidorus diserte Pictos a pingendo[.] Witichindus Corb. vocat pehitos Antiquum chron. Sax. pegtheorn, vecturiones pars Pictorum apud Am. Marcellin.

Hibernica lingua a ipsis Gaidelach Hibernia Plutarcho Ogygia lib. de maculis in luna
25 antiquum omne Graecis Ogygiam[.]

Pictorum mentio nulla ante Diocletianum et Maximianum, circa tempora Constantii patris Constantini M. Scoti ex Hibernia in Britanniam septentrionalem irrupere. Saltem sub hoc primi nominata Romanis. Venisse ex Hibernia, Isidorus, orosius, Beda, Eginardus habent[.] Gaidel vel Gaiiothel Scotus vel hibernus, Henricus Huntingdonensis Archidia-
30 conus lib. 1. c. 1 ex Cantabris vuls venisse. At Matth. Westmon. ex Pictis et mulieribus Hibernis natos, nam Scot. lingua Sax. esse mixtum. Sed haec Beda satis refutat. Scoti se vocant Gaiiothel vel Albanach[.]

A Gothis Hiberni ita DuChesne lib. 4. Hist. Angl. p. 149. Nam Hiberni et Scoti se vocant Gathel, Gaithell, Gaothell, linguam suam Gaiiothealg, partem britanniae quam prius
35 occupavere Argathel, Ar-gwithel[.]

Banno Hibernia, Allabno Scotia quasi secundus Hiberniae ⟨ – ⟩ nome Alboni antiquus. Egesinnus lib. 5. c. 15. Scotiae vocabulo intelligit Hiberniam[.] Prima mentio Scotorum apud Amm. Marcellin. lib. 20. Scotos Picits junctos invasisse Britanniam[.]

39. EXZERPT AUS GUILLIMANNUS, HELVETIA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 39. Kurzer Streifen.Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war möglicherweise HANNOVER *NLB* Gm-A 60.

5

Lingu[ae]

Quod regio inter Rhenum et montem Juram in angustam faucem cogatur Roracos vel Rauracos dictos non inepte conjicit Guillimannus in Helveticis. Nam Rohr (arundo), Röhre guttur, id est cavum angustum[.]

40. ZUR ETYMOLOGIE EINIGER FLUSSNAMEN

10

[Nicht nach F1698.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 40 r°. 8°. 1 S.Lingu[ae]275 15

Egra fluvius in Rhaetia ad quem oppidum Imperiale Bopfingem, respondet Egrae Voilandiae. Sic etiam Illera Rhetiae respondet Allerae Brunsvicensi. Scilicet eadem lingua Celtica late diffusa erat; sic Padus vel Bodinius Italiae et Padera Saxoniae. Rhenus ipse Germaniae Italiaque, nam et apud Bononiam sive Felsinam Renus est. Nec Rhodanus, qui et Rone vulgo, abludit. Est enim ... fluere, rinnen, curren; ridan (quod hodie reiten,) cursum motumque significat, neque equo tantum, sed et curru eunt, hodieque Belgis usurpatur. Sic et Celtis olim, unde rheda vox Celtica pro curru, et rota ipsa latinorum Germanis rad. Nec dubium Eridanum, Rhodanumque idem esse vocis origine, etsi de diversis fluviis usurparentur, quando synglotti populi accolebant. Quanquam non absurde fortassis dicas, aliquando Eridanum Graecis intellectum, confusis e longinquo cognatis vicinisque rebus; uti et Danubium, Tanaim, Dunam, Danastrum, Danaprum, non dubito ejusdem fontis cognataeque significationis esse vocabulum, quemadmodum et similibus rebus id est ingentibus fluviis designandis adhibebantur magno indicio,

7–9 Quod ... angustum: vgl. FR. GUILLIMANNUS, *Helvetia*, 1623, S. 382.

omnem inter Balthicum mare, Maeotidem Paludem, Alpes, et Illyrici tractum collingues populos obtinuisse, quibus alio digressis Slavonicae gentes ex interiore Scythia succedere.

41. ZUR ETYMOLOGIE VON FLUSSNAMEN

[Ohne Datum.]

- 5 **Überlieferung:**
 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 41. Zettel.

Lingu[ae]

Si bene memini Carambycem fluvium Scythiae memorat Herodotus, puto esse eum qui hodie Bog, qui intra Syram et Borysthenem Euxino ponto vel ostio Borysthenis influit,
 10 Caranbycem autem esse nigrum Bogum, nam Cara Scythis niger. Distinctumque fuisse ab altero Bug non admodum remoto qui Leopolin praeteriens demum infra Warsoviam in Vistulam influit, qui forte albus dictus. Porro Bug vel Bog a flexu qui in utroque subitus est; Nam et Euxinum influens cum in ortum tendisset, subito flectum in meridiem, et post aliquantum cursus in ortum. Alter diu in septentrionem fluens ad [Bressicam] subito fertur
 15 in occasum, inde infra Janow rursus subito boream petit. Deinde supra Nur ex inopinato rursus in occidentem fluit.

42. ZUR ETYMOLOGIE VON FLUSSNAMEN

[Ohne Datum.]

- 20 **Überlieferung:**
 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 42. Kurzer Streifen.

Lingu[ae]

Vesera, Vesis fluvius Galliae: oritur in Lemovicibus, atque ad Limoleum Petrocorionem oppidum Duranis excipitur. In vita S. Sori Eremitae Vesera vacatur. v. Act. SS. Bollandi et Henschenii Febr. T. 1. p. 200[.]
 25 Tanais Tanaper, Danaster, Danubius[.]
 Isera in Bavaria et in Sabaudia[.]
 Albis in Italia et Germania, etiam Rhenus alioque Rodanus vel Erodanus in Gallia et Italia[.]

43. ZUR ETYMOLOGIE VON FLUSSNAMEN

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 43. Unregelmäßiger Zettel.Lingu[ae] 5

Indrista et Unstruta videntur idem nomen esse, etsi diversi sint fluvii[.]

44. ZUR ETYMOLOGIE VON FLUSSNAMEN

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 44. Unregelmäßiger Zettel.

10

Linguae
275

Ut Araris fluuius in Sequanis, ita Are vel Aar supra Coloniam ex aduerso <Lynzii> Rhenum influens, ubi opida Arburg, Arwiler, Arden[.] <Aaur>, Nienaar, unde Nienarii comites, et olim forte comites dicti de Are[.]

15

45. ÜBER DAS WORT CUNIGUNDE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 45. Kurzer Streifen.Lingu[ae] 20
297

Cunigundis item quod Regina.

46. AUS UND ZU CORNELIUS NEPOS, VITAE, HANNIBAL, 3,1; PLINIUS DER
ÄLTERE, NATURALIS HISTORIA, 3, 17
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

5 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 46. Kurzer Streifen.

Lingu[ae]

287

Grayae Alpes et Grajas, saltus quo Hercules transiit, ita Aemilius Probus Cornelius Nepotis Epitomastes in Hannibalis vita. *Ad Alpes* postquam venit quae Italiam ab Gallia
10 [sejungunt] quas nemo unquam cum exercitu ante eum praeter Herculem Grajum transierat, quo facto is hodie saltus Grajus appellatur[.]

Alpes Penninae Plinio a Poenis lib. 3 c. 17. ut Grajae a [Grajo] (sed ego puto Penninas a pen, caput summum[.].)

47. ÜBER GEOGRAPHISCHE NAMEN BEIDERSEITS DER PYRENÄEN

15 [Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 47. Unregelmäßiger Zettel.

Lingu[ae]

275

20 Bajona in Gallicia[.] Tolosa in Biscaia vel Lepusena[.] Marsilla in Navarra indiciae sunt ab utraque parte Pirenaeorum eandem nationem habitasse. Ba(–)onette et Baislone in finibus provinciae Delphinatus. Seyne ibid. oppidum[.] Modane in (Segusilusibus) non procul ab Ex(altes) in finibus Delphinatus[.] Denano en Basse Bretagne et au pays de Liege[.] Inspiciantur Diartae epp. Ital. Longob. p.

48. ÜBER GEOGRAPHISCHE NAMEN BEIDERSEITS DER PYRENÄEN
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 48. Unregelmäßiger Zettel.

Lingu[ae] 5
275

Memorable mihi videtur Calis vel Cadis in Hispania, olim Gades et Calais vel Caletum Galliae, ut nomine ita situ invenire; ad fretum scilicet, ubi brevissimus maris tractus; ut credam vim vocis apud Celtas veteres naturae loci congruisse[.]

49. ÜBER ORTS- UND FLUSSNAMEN IN OSTEUROPA
[Ohne Datum.]

10

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 49. 8°. 1 S.

Lingu[ae]

Jazyges an qui Jassi nam qui locus hodie Jassi olim Jassidava puto, item castra Jassorum, 15
locus et Daciae[.]

Clepidava. An Dava, vel ava terminatio Sarmatico more. Tiras an Stor id est magnos?
Nam alius fluv. qui in Niemen influit Turontus puto hodie, Russis (qui sub Polonia) Welico
id est magnus[.]

Roba Polonis fossa, convenit cum Germanico grave; hoc videtur vocabulum fluvio- 20
rum rectum correntium ut Raba Poloniae fluvius ad quem et oppidum Raba. Sic et Rabo
vel Arrhabo in Hungaria. Decebalus an Diceboldus. Boristow algosus locus Poloniae, an
hinc Borysthenes?

50. CAUSAE LINGUAE LATINAE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 50. .

- 5 Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

Arnoldus [Rhumannus] conrector Scholae Roeschildensis edidit apud Hauboldum, suis sumptibus 1679. 4°. libellum inscriptum *Roma Attica*, ubi rationes *plurimarum Grammaticae Latinae regularum* ex Graecis reddit. Ait se jam a 18 annis hoc saxum voluisse Conrectorem. Audisse se olim a Calundano quondam rectore Roschildenis *nullam esse regulam aut exceptionem in tota Grammatica* [. . .] *quae* [. . .] *non habeat rationem*[.] Se curiositate ductum inquisiisse, sed in illis *qui de de causis Latinae linguae* scripsere, multas reperisse *non-causas*. Se non esse plagosum Orbitium nefasque duxisse ab ullo suorum discipulorum poenas ullius erroris sumere, nisi cujus illi antea rationem dedisset[.] Exhibere se hoc prodromo velut subarbium Romae Atticae de literis Latinis; secuturos septem colles: nomen, pronomen, verbum, praepositionem conjunctionem, adverbium interjectionem. Ostendet quod revera declinationes, cur in illis terminationes et casus. Olim sibi non alias re(-) quam ita autores scribere[.] Dedicat Vicecancellari Danicae Oveno Juul[.]

51. ÜBER DIE NAMEN ISAR UND BREGENZ

20 [Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 51. Unregelmäßiger Zettel.

Lingu[ae]
275

- 25 Isara flumen Allobrogum, et Bajoariae flumen nominis ejusdem.

Bregenz seu Brigantium ad lacum Brigantium seu Bodamicum sed et Brigantium Briançon urbs in Delphinatu sita. Sic Brixia Brixen in Italia et in Bavarica ditione. Vid. et Cantabrica[.]

52. EXZERPT AUS VERWEIJ, NOVA VIA DOCENDI GRAECA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 52. Unregelmäßiger Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war möglicherweise ; Leibniz' Formulierung»1683 puto
edit« deutet darauf hin, daß er das genannte Buch nicht zur Hand hatte. Das Exemplar HANNOVER *NLB* Lc
1192 enthält keine Marginalien.

Joh. Verwey (Graevii discipulus) Goudae ludimagister in *Nova via docendi Graeca* 1683
puto edita laudat valde Novam methodum linguae Graecae Gallicam; sed addidisse se
Wellerum profitetur qui Autori Gallo non videatur visus[.]

10

53. ZUR CORNISCHEN SPRACHE

[Nach 1690.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 53v°. Zettel.

Die unterpunktiierten Passagen sind von fremder Hand geschrieben. Leibniz hat seinen Text später ergänzt.

Lingu[ae]
593

Castellum Rescudscha et Hallre¹ valet Walliam et Hyberniam et alias plures mille urbes[.]

Castell Rescudia ha Hallre della Cambra ha Worden ha can fee milltre[.]

20

Est proverbium Cornubiensis veteris quae adhuc in usu est solummodo in duobus
pagis (dörffern) qui sunt Newlin et Maushole haud procul a Pensance. Nihil hujus linguae
impressum. Quidam pastor Bibliorum pa(rte)m vertit. Triginta ab hinc annis in Drurrow
adhuc loquebantur Cornubiensi lingua, nunc paulatim perit. Ajunt convenire cum Britannia
minore.²

25

¹ *Am Rande oben links:* Halre est Vallis

² *Darunter:* Videtur mihi multum differe a Wallica[.]

19 Castellum (1) <–>sicha (2) Rescudscha (a) und (b) et *L*

Lingua Cornubiensis non vero Wallica cum lingua Britanniae minoris convenit[.]

54. QUI PRO QUO

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

5 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 54. Kurzer Streifen.

Ling[uae]
49

Aes arez Hebr. Eisen eiron Anglis ferum[.] Isis terra Aegyptiis[.] Qui pro quo.
Anser, anas, Doribus έχάν χανός[.]

10 55. ÜBER DIE ERFINDUNG EINER SPRACHE AUS TÖNEN

[Um 1698.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 55. Unregelmäßiger Zettel.

Si lingua nova excogitanda talis esset, ut etiam solo cantu sine literis exprimi posset,
15 videtur obtineri posse, ut errores quandam dissonantiam pariant;

56. ÜBER GRAMMATIK

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 56. Streifen.

20

Lingu[ae]
46

Non male Genus verborum, Activum, passivum, neutrum opponitur generi nominum, Masculino, Foeminino, Neutri[.]

Species figurae Grammaticae est flexionis pro flexione. Ut Activum pro passivo,
25 veluti Animans pro Animato. Sic Pythagoras apud Ovidium in Metam. *Heu quantum scelus est in viscere viscera condi* etc. *Alteriusque animantem animantis vivere letho.* Contra passivum pro Activo, ut Terribilis pro Territivo; quod secus est in horribilis[.]

57. EXZERPT AUS WALLIS, GRAMMATICA LINGUAE ANGLICANAE

[Nach 1690.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 57. 2°. 2 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte 5
daraus finden sich [hier](#).

[TRANSKRIPTION FEHLT NOCH]

58. WORTSTAMM UND IMPERATIV

[Nicht nach F1698.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 58. 8°. 1 S.

10

Lingu[ae]46

Radices verborum in Imperativo magna ratione quaeruntur. Hinc Germanis ver-
bum in Imperativo monosyllabum, in aliis modis dilatativum. Nempe primus et maxime 15
naturalis verbi usus imperare, seu dicere, quid velimus agi. Quin et apud latinos et graecos
imperativum esse radicalem invenio. Nam ama, scribe, doce, audi, qvam simplicissime
exhibent naturam verbi, cum litteris primariis addant non nisi uncam literam vocalem
conjugationis indicatricem. Idem fit apud Graecos, τύπε, βόθς, βόα. In Orientalibus haec
non aequè animadvertuntur. Germanis merito monosyllabus est imperativus, qui opus non 20
habent, ut diversas conjugationes exprimant, quibus carent.

59. ÜBER ETYMOLOGIE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 59. Unregelmäßiger Zettel.

5

Lingu[ae]
292

Quando ambigitur inter origines duas videndum an non haberi possit origo communis[.]
 Sic Kratky Slavonicum, utrum a Graeco βραχύς, an a Germano kurz; sive a Latino curtus.
 Fortasse igitur a βραχύς Kratky, ab hoc kurz Germ. seu Celticum, indeque demum curtus
 10 Latinum. Ita quaedam voces Latinae cum Graecis per Celticas conspirabunt; aliae immed-

60. ÜBER FRANZÖSISCHE STILISTIK

[Nach 27. November 1697.]

Überlieferung:

15

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 60. Zettel. 1 S.Lingu[ae]
46

Le truchement du Czar ayant esté interrogé combien il sçavoit de langues il a répondu,
 qu'il n'en sçavoit que deux, en les quelles il traduiroit volontiers le Pater mais qu'il luy
 20 estoit impossible de trouver en aucune d'icelles, des mots propres à exprimer: sanctifié
 soit ton nom. ((en aucune d'icelles, n'est plus bon françois; et il faut dire en au-
 cune de ces langues, ce qui à mon avis est un defect de la langue François)))[.]

61. EXZERPT AUS JUNIUS, OBSERVATIONES IN WILLERAMI PARAPHRASIN
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 61](#). Unregelmäßiger Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in [HANNOVER NLB T-A 3277](#); weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

[Lingu\[ae\]](#)

Lacero, ῥαχόω, Paulum ex παῦρον. Lilium ex λείριον, Lis ex ἔρις[. . .] Mille ex μύριοι[.]
Area ex ἄλως. Sirpe ex σίρφι[.] Seil [. . .] *ex σειρά[.] catena[.] funis[.]*

Jun. ad Willeram. p[agina] m[ea] 222[.]

10

62. ÜBER SINNVERSCHIEBUNG
[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 62](#). Streifen.

[Lingu\[ae\]](#) 15

[46](#)

Triste infelix Latinis, at Tristo improbum Italis[.]

Jam Virgilio Tristia facta pro valde improbis[.] Pyrrhus ad Priamum ob occisos in conspectu suo liberos lamentantem et patris Achillis virtutem commendantem:

Referes ergo haec et nuntius ibis

20

Pelidae genitori, illi mea tristia facta

degeneremque Neoptolemum narrare memento.

Heu nimium faciles qui tristia crimina caedis Flumineae tolli posse putatis aqua[.]

Ovid[.]

Simili analogia verum pro bono. Apud Horat. metiri se quemque suo modulo ac pede
verum est, ita prodezza[.] prouesse, et medii aevi scriptoribus probitas, pro strenuitate[.]
Italis hodie virtuosus pro artis alicujus elegantis scientie, translata virtute morali ad intel-
lectualem.

25

63. NUMERI ORATORII SEU IN PROSA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 64](#). Unregelmäßiger Zettel.

5 Numeri Oratorii seu in prosa

J'ay remarqué qu'une periode ne finissoit pas bien ainsi:

Pour ne pas perdre une commodité la nature nous presente sans qu'il nous en couste rien, et qui pourtant nous pourra estre infiniment utile.

10 Cet infiniment utile choque les oreilles delicates: on finira bien mieux par: fort utile, ou plustost par: infiniment avantageuse[.]

64. EXZERPT AUS SCHOTTEL, AUSFÜHRLICHE ARBEIT VON DER TEUTSCHEN HAUBTSPRACHE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:15 *L* Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 65](#). Zettel.Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Nomenclatura

20 *Die Sichbare Welt vermehrt und geteutschet (durch Sigmund von Bircken) worinn viele geteutschte Termini Technici zu befinden. ((Est credo Comenii orbis sensualium pictus))*
Citat Schottel. in lib. V. operis Germ. ling. tr. 4. ubi de scriptoribus Germanis, pag. 1176.

65. ADVERBIA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 66.](#) Unregelmäßiger Zettel.

Adverbia

5

Adverbia in lingua Germanica sunt ipsa adjectiva verbis apposita; cum nempe neutra nominativi casus singularis numeris verbis adjiciuntur, ut freundlich, humanum vel humane ein freundlich worth. Verbum humanum. Er redet freundlich loquitur humane[.] Et certe adverbia nihil aliud sunt quam adjectiva verborum. Posset tamen dici potius adverbia apud Germanos simul facere functionem neutrorum adjectivi, scilicet dicimus, tarde lang- 10 sam et dicimus quoque: animal est tardum das thier ist langsam. Item tardum animal ein langsam thier[.] Verum sunt quaedam neutra adjectivorum quae nullo modo sunt adverbia, ut: ein langsames thier, item das langsame thier, ubi in postremo casu substitui non potest: das langsam thier. Patet apud Germanos adjectiva pro situ et pro nominibus valde mutari; et adverbium esse quasi radicem. 15

66. DERIVATIONES QUAS IGNARI REJICIENT, MANIFESTAE TAMEN

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 67.](#) .

Derivationes quas ignari rejicient, manifestae tamen

20

Rossignol lusciniā. Nimirum Itali dicunt: rossignuolo, item lusignuolo. Hinc lusingar; occinere. Hispani lusciniā vocant: ruyseñor. Jam lusciniā ab oscen, quasi l'oscen, nam multa jam olim articulorum in plebis sermone vestigia. Quis vero Hispanicum ruyseñor derivaret a Latino oscen, nisi catena haec cognita. Oiseau ab avis. Nimirum aviculae: uccelli, ⟨oyse⟩, oiseau[.] 25

67. ÜBER DIE URSPRACHE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 68. Unregelmäßiger Zettel.

- 5 Toutes les langues dans laquelle on ne peut pas expliquer les noms propres des lieux et des personnes; sont altérées et nouvelles. Il s'en suit, que nous ne connoissons point de langue primitive, car il n'y a point qui explique ces noms là. Il faut voir de la Chinoise. La recherche de la langue radicale est tres importante, car si elle se peut trouver, il s'en suit, que le genre humain vient de peu de personnes; et que le monde est nouveau, ou pour
10 mieux parler, cette famille du genre humain est nouvelle car sans cela, s'il y avoit plusieurs millions d'années les changemens dans les langues entassées les unes sur les autres rendroient la mere langue meconnoissable[.]

68. ÜBER SINNVERSCHIEBUNG

[Ohne Datum.]

Überlieferung:*L* Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 69. Zettel.

- 15 Vox aliquando suae origini contrariam significationem obtinet[,] ita populari agros est vastare. Cum tamen id origine sua significet agros populo illis inducto colere, peupler. Depopulari vero est agros colonis abductis aut fugatis vastare, depeupler[.] Factumque est
20 tandem ut populari diceretur pro depopulari, quasi hic quoque ut alias (vastare et devastare) particula de significationem non mutaret.

69. EXZERPT AUS GRAMMAIRE GENERALE ET RAISONNEE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 70. .

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

5

Casus

Grammaire [...] *raisonnée* chap. 6. ait *De toutes les langues il n'y a peutestre que la grecque et la latine qui ayent proprement des cas dans les noms.* Deceptus est autor a Gallica Hispanica et Italica quae casus non nisi per particulas variant, sed Germanica habet veros casus: ut Mann. Mannes[.] Manne. Männer. Männern.

10

70. EXZERPT AUS EINEM NICHT GEFUNDENEN WERK VON CORNELSI MEIJER
ÜBER GRAMMATIK

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 71. Unregelmäßiger Zettel.

15

Cornel. Meyer ait regulum quod substantivum et adjectivum genere numeroque etc. convenire debent esse in omnibus linguis quae sunt a Latina vel Graeca, non in omnibus tamen aliis. Exempli gratia non in Belgica, die frow ist schön, non schöne. Ita in Germanco die frau ist häßlich, non häßliche, ut dicitur häßliche frau. Sed mihi expense videtur in hoc Germanico vel Belgico, istud non esse adjectivum, sed averbium. Sie ist haßlich, est 20 deformiter, sive ut Latino sermoni nos accommodemus habet se deformiter male formata est. Promittit nobis Meyer Gram[maticam] universalem ex orationis natura ductam. Syntaxis ejus paucarum regularum. Subjectum semper est Nomen. Regula substantivum et adjectivum (quod ille vocat adnomen) est apud eum circiter 7ma.

71. EXZERPT AUS BERTONIO, ARTE Y GRAMMATICA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 72. Kurzer Streifen. 2 S.

- 5 Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes war vermutlich das Exemplar (mit Provenienz FOGEL) HANNOVER NLB Lb 2142; es enthält keine Marginalien von Leibniz und auch Martin Fogel hat nur auf dem Titelblatt vermerkt: »Martini Fogelii Hamburgensis. emt. Rom. 1663.«

Vulgo¹ ajunt linguas in America tam esse multiplices, ut quaelibet pene vallis suam propriam habere videatur. At p. Ludovicus Bertoni¹⁰us Romanus S. Jesu in provincia Peruviana Indiae occidentalis qui librum Hispanica lingua edidit inscriptum *Arte [. . .] della lingua Aymara* et Romae 1603. in 8° editum in Epistola praefixa ad P. Claudium Aquavivam societatis Generalem praepositum ita scribit: *Licet [. . .] hoc libello [Aymaraicae] tantum linguae praecepta tradantur cum tamen pleraque Indorum nationes sint lingua non absimiles, iisdemque fere phrasibus ac locutionibus utantur*
 15 *nostrum hunc laborem non Aymaraicae solum provinciae, sed multarum etiam, variarumque nationum linguae perdiscendae profuturum confido.* Haec ille. Unde probabile judico linguas illas vicinorum vicinasque sibi esse illic quoque, et ab eodem fonte, sed magis corruptas et variatas, quam in nostris regionibus, ob barbariem hominum inter se hostiliter agentium eoque minus communicantium inter se. Ita cum
 20 linguae sunt in perpetua variatione, sua cuique propria mutatio tantum in speciem discrimen fecit. Ut nostri homines totidem diversas linguas dialectos decepti sommiarent[.]

72. ORDO IN LOQUENDO

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

- 25 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 73. 8°. 1 S.

Ordo in loquendo

In scheda quadam notavi, quantum in loquendo lucis afferat ipse ordo constructionis verborum. Hujus exemplum illustre praebent formulae imperandi tacticae. Verbi gratia:

¹ Autor ait se 10 jam annis in Indiis huic linguae studio intentum fuisse[.]

Semiversus dextrorsum prorsum duplicate ordines[.]

Mit halben reihen rechts vorwärts, verdoppelt eure glieder[.]

A droit par demie file. Doubles vos rangs en avant.

Ubi Germanicam imperandi formulam invenio in aliquo Gallica aptiorem, prius enim dicendum qui, nempe dimidii versus, deinde quid facere debeant. Sed huic Galli medentur 5 dicendo prius: Demie file preñnes gardes à vous[.] Sed in Gallicis formulis alia multa invenio distinctiora et aptiora.

73. ORDO VERBORUM IN LOQUENDO

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 74. .

10

Ordo verborum in loquendo

Galli asserunt ordinem suum esse naturalem, qui in Latina saepe perturbatus videatur[.] Laboratur in comparatione utriusque linguae; nonnunquam tamen video contrarium evenire, ut si tironi Geographiae Massiliam in Tabula Europae quaesituro dicam Gallice, 15 Marseille se trouve dans la partie la plus meridionale de la France; Massilia est in parte maxime meridionali Galliae, ordinem naturalem non observo, prioribus enim verbis: Massilia est in parte meridionali nondum uti potest, sed manet in suspenso, donec discat in cuius regionis parte meridionali sit sita. Sed cum dico Latine: Massilia est in Galliae parte meridionali tunc naturali maxime ordine loquor si non Analysin grammaticam seu constructionem, sed analysin logicam spectes. Prioribus enim verbis statim utitur auditur Oculosque primum in Galliam vertit, cuius <–> in tabula jam novit; mox auditis reliquis partem Galliae meridionalem facilius invenit. Idem contingit, cum non oculorum motu est opus, sed discursu mentis. Et haec observatio magni momenti est ad clare dicendum, 20 juvandumque in docendo intellectum auditoris. Interdum enim cum scilicet res ipsae sunt implicatae, difficultas perturbatione verborum augetur. Quamvis alioqui haec perturbatio in rebus facilius placent ibi enim circumduci nonnihil et in suspenso teneri amamus; quemadmodum labyrinthus molestus est in sylvis, gratus in hortis, ubi nullum periculum est ne quis amittatur[.] Hinc quoque in isto saepe divortio ordinis naturalis logici seu rationalis, et grammatici seu verbalism manifestum est rectius Latinos fecisse libertate transponendi 30 concessa, ut interdum elegantiae interdum claritatis ratio major haberi posset; quam Gallos, qui ordinem suum magis hic Grammaticae analysi sive constructioni alligavere[.] Idem de Italiae usque dici potest in hoc exemplo, aliisque similibus nella parte piu meridionale

della Francia. At Germani eandem hic quam Latini libertatem habent, in Franckreichs sudlichern theil, vel in dem sudlichern theil Franckreichs.

74. ÜBER FRANZÖSISCHE STILISTIK

[Ohne Datum.]

5 **Überlieferung:**
L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 75. Zettel.

On dira[:]

Pour ce qui est de la piece cy-jointe je l'avois projetée[.]

On ne dira point:

10 J'avois projetée la piece cyjoincte[.]

Mais on dira[:]

J'avois projeté la piece cyjointe;

le dernier e [-]ant le feminin estant absorbé par le feminin, qui s'ensuit et qui ordinaireme[nt ter[mi]ne par e luy même. La langu[e -] m'a fait faire cette remarque. Nous
15 disons ein frommer mann, et der fromme mann; et non pas der frommer man; le r terminant frommer, estant absorbé à cause de celui qui se trouve déjà dans l'article der[.]

75. PATER NOSTER IN LINGUA GRISONUM[.] EX CATECHISMO EORUM A ME DESCRIPTUM

[Ohne Datum.]

20 **Überlieferung:**
L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 76. Streifen.

Pater noster in lingua Grisonum[.] Ex catechismo eorum a me descriptum

Bap noss qvel tü est in cêl 1. Sanctifichiô saja il tou nom 2. in tien reginam vegniatiers my 3. La tia vögna dvainta in terra, sw ella fó in cêl. 4. Noss paun diminebia di do
25 à nus hotz 5. Parduna à nus nos dbits, sw eir nuss pardunain à nos debitadours. 6. Et nu'ns mnaer in appruvamaint dimperse n's spendra da 'l mael. Pérche tien ais il reginam, la pussaunza, et la gloria in aeternum Amen.

76. ÜBER DAS FRANZÖSISCHE SOYENT

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 77](#). Kurzer Streifen.[Lingu\[ae\]](#) 5

Soyent en françois est d'une syllabe[.] Par exemple du Ryer a ainsi traduit ces vers de Stace:

*Excitat illa dies aevo, nec postera credant
 Secula[.] Nos certe taceamus, et obruta longa
 Nocte tegi propriae patiamur crimina gentis[.]
 Que l'on oste des ans un jour si detestable
 Qu'aux siecles avenir il paroisse incroyable.
 Au moins n'en parlons point, et loin de l'univers
 D'une eternelle nuit nos crimes soyent couverts[.]*

10

77. EXZERPT AUS SCHOTTEL, AUSFÜHRLICHE ARBEIT VON DER TEUTSCHEN
HAUBTSPRACHE

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 78](#). Unregelmäßiger Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden; weitere Exzerpte 20
 daraus finden sich [hier](#).

Orthographia Germanica

*Primus [. . .] fuit [. . .] Melissus qui orthographiam [Germanicam] sollicitare [. . .] coepit,
 nam pro ck scripsit kk. ut zustükken Psalmo 2. und schikken Psalm. 5. et 26 in opere
 Heidelb. impresso 1572.*

25

Schottel. Opere de Ling. German. lib. 2. c. 2. n. 27.

78. DE SIGNIS ANIMI EX NATURA NON EX INSTITUTO, UT SINE INTERPRETE
CUM BARBARIS AGI POSSET

[Ohne Datum.]

Überlieferung:

5 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 79, Zettel.

Lingu[ae]

36

De signis animi ex natura non ex instituto, ut sine interprete cum barbaris agi posset

Pro condendis characteribus, qui non sint ex instituto, sed ex natura; adhibendae erunt
10 picturae. Huc utilis libellus ille meus pro pueris Noribergae editus. Talia non erant Ae-
gyptiorum hieroglyphica forte quia debebant esse occulta[.] Cogitandum et quomodo per
gestus vel alios motus sine auxilio picturae sine interprete cum barbaris conferre liceat. De
Roscio comoedo scribitur eum muta eloquentia sua cum Cicerone certasse, uter idem
magis variare posset ille gestibus hic verbis. Addatur liber cui titulus: *arte de cenni*[.] Huc
15 et scientia pictorum in affectibus exprimendis utilis erit. Plus tamen gestibus exprimitur
quam pingi potest, nam pictura non ipsum motum exprimit, sed tantum modo conatum[.]
Multa habemus signa nimi, quae nescio an ab omnibus intelligantur, aut fundamentum in
natura hebeant. Annuere nobis idem quod affirmare, hoc et Latinis olim fuit. Sed caput
quassare (den kopf schütteln) nobis negare, Virgilio paulo aliter adhibetur. Ut cum Turnas
20 Aeneae respondet: Ille caput quassans, non mea Tua ferola serrent dicta ferox: Di me
tenent, et Jupiter hostis. Inest dissensus aliquis sed nostrum tamen nescio an quisquam hic
quassationem capitis fuisset usurpaturque. Re tamen diligentius considerata video iratum et
cum motu loquentem caput subito concutere; sed cum negamus lintius id facimus, vel certe
crebrius, et quasi consilia destinato. Cum ab irato sine animadversione fiat[.]

79. MEA

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 80. Zettel.

Mea

5

Omnis litera vel est continuabilis, vel incontinuabilis[.] Ita omnes vocales sunt continuabiles. Item aspiratio, et quae literae aspiratione afficiuntur, ut F (seu ph), W, G (seu ch)[,] S (seu th, quo refero et th anglicum sive blaesum) nonnihil et l, m, n, r. Incontinuabils sunt p, k, t. Consistunt enim in transitu ab impedimento spiritus ad libertatem. Nam p fit cum labiis clausis impeditus spiritus subito perrumpit; t cum lingua ad palatum posita 10 vi spiritus subito velut avellitur, k est cum impedimentum spiritus est intra fauces. Aspirata ex his fiunt semiimpedimento tantum objecto per quod spiritus transit. Est autem varietas quaedam in semiimpedimentis[.] Nam inter F et W quae respondent ipsi P velb, interest quod in W est talis semiclausuraoris, quali utimur cum volumus aliquid sufflando amovere; et talis flatus forvis est et in longinquum sentitur. At in F, tantum nonnihil sentitur nam 15 flatus eaque non nisi propinqua, nec tendit nisi deorsum. Porro ut remittendo impedimentum ex p facere possumus w aut v vel f, ita ex t facere possumus S ut cum z pronuntiamus t incipit, at s continuat. Est autem certa quaedam tam ipsius f quam ipsius s modificatio, quae facit quasi blaesitatem,conjunctaque est in quadam oris apertura, qualis adhibetur et in ira et contentu. Non tantum s sed et r ipsi t respondet, prout lingua t formatura in paltao 20 aut versus dentes ponitur. Unde et datur quoddam v quasi guttulabe, cum lingua ponitur versus fauces. Cum lingua non prorsus attingit palatum vel dentes, sed patitur inter labi spiritum fit v vel s, sed cum lingua firmiter apposita cogit spiritum obstaculo opposito ad latera dilabi fit l. In ipsis l, m, n, r, potest considerari spiritus per semiimpedimentum transiens, et praeterea integrum impedimentum sequens vel praecedens, quod continuari 25 cum ipsis non potest, hoc autem praecednes facit literam expressiorem, ita ut spiritus semiimpeditus sine mutatione ab impedimento majore ad minus vel semiimpedimentum, differat ab eodem spiritus accendente mutatione, ut fund a pfund. Ita cum simpliciter n pronuntio sine vocalo non tantum illud auditum quod prodit, cum dico na aut an, et magis adhuc in na qua in n. In na vel an possit dicere n plenum ita est r plenum cum < --- > se 30 habere ad t, ut m plenum ad p. Si enim simpliciter linguam spiritu avellas habes t. Similiter si labia simpliciter aperias spiritu luvante fit m, si spiritus vi perrumpens labia aperiat fit p. Solae continuabiles ante incontinuabilem in eadem syllaba poni possunt, optime tamen cognatae impae l, m, n, r tamen non satis distincte. Continuabiles cuilibet alteri subijci possunt, quaedam tamen non sine difficultate, vix enim reperias syllabam incipientem per 35

pm, tn, cm, nec tam facile sn quam schm. Et pm videtur quasi quaelibet literacom⟨ – ⟩ separatim pronuntietur, relicte intervallulo, quod non est in tr quaelibet enim litera per se sine vocali pronuntiari potest, non continua⟨ – ⟩.

80. ALPHABETA MANUSCRIPTORUM. BREVIATURAE

5 [Vor 1681.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 81. 8°. 1 S.

Alphabeta Manuscriptorum. Breviaturae.¹

Collegere nonnulli Alphabeta variarum gentium. Sed nemo dedit Alphabeta diversa ejus-
 10 dem linguae pro temporibus diversis; sumta ea Manuscriptis quod tamen magnae saepe ad
 legendos veteres codices, quin et diplomata, utilitatis foret. Inprimis autem notandae bre-
 viaturae, quae pertinent ad Tachygraphiam; Graecae linguae breviaturas, etiam Typogra-
 phis usitatas collegit notavitque Toinardus, et nuper Harmoniam Evangeliorum Graece
 editurus in usum revocare cogitavit. Quis subscripsisset diploma Carolinum monumentis
 15 Padebornensibus subjecum, diu judicari non potuit, donec nuper p. Adolphus Overham
 deprehendit legendum esse Jacob vice Radonis. Idemque penitus deprehendit in alio di-
 plomate, quod extat apud Duchesium in Chronico Vulturmensi[.]

81. RUSSISCHE WÖRTER MIT DEUTSCHER ÜBERSETZUNG

[Um 1699.]

20

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 82. 84. 4°. 1 1/2 S.

Nevo Himmel
 Solntse Sonne
 Mesets
 25 Liuna Mone
 Sviesda Stern

¹ Haec scripsi ante editum opus Mabillonii de Dipl.

Oblak Wolke	
Doshd regen	
Snief snee	
Led eis	
God jahr	5
Wiesna fruling	
Lieto Sommer	
Osen herbst	
Sima winter	
Mesets Monath	10
Nebiela Woche	
Den tag	
Woskresennie Sontag	
Poniedelnik montag	
Wtornik dinstag	15
Sveda Mitwoch	
Tschewerg donnerstag	
Piatnitsa freitag	
Subota Sonnabed	
Notsch nacht	20
Utro morgen	
wetscher abend	
Tschas stunde	
Ogon luft	
wietr sind	25
Woda Wasser	
Rieka Fluss	
More meer	
oser See	
Tsembla erde	30
Stranna land	
Ostrow insul	
Pesoe sand	
Kamen stein	
Kremen Kiesel	35

	Mramor markel
	Magnit magnet
	Kirpitsch ziegel
	biser edelstein
5	almas demant
	la rubin
	iachont saphier
	Ieiumrud Smaragd
	< -- >
10	Rud metal
	Zoloto gold
	Serbro silber
	Rtut quecksilber
	Mied Kupfer
15	Olowa Zinn
	Swinets blei
	shelezo eisen
	stat stahl
	uklad
20	Koren wurzel
	Riepa rübe
	borkan
	morkow gelbe rübe
	swiekla rothe rübe
25	rietka rettisch
	Chren meerrettich
	ILuk Zwiebel
	Tschestnok Knoblauch
	Traka Kraut
30	kropika nessel
	Petruschka Petersilien
	miata Munze
	Palbuin wermuth
	Tschwiet blume
35	seleboinoi tschwiet, rose
	gwosdiscnoi tschwiet, negelein

Landischnoi tschwiet, maienblume	
Wukwitsa biela, Schlussselblum.	
Praannie zielie, gewürz	
perets pfeffer	
inwer ingwer	5
Koritsa zimmet	
Iroko korenien, Kalmus	
Cemia Saame	
Zerno Korn	
Gortschits Senf	10
Bob Bohne	
Gorack Erbs	
Chmiel Hopfen	
Mak mahn	
Okes haber	15
shito, etschmen gersten	
rosh rocken	
Pschenitsa. Weizen	
Proc, pscheno hirsen	
pscheno saratschinskoe, reiss	20

82. LITERAE RUSSICAE (ERKLÄRUNG DER RUSS. SCHRIFTZEICHEN)
[Um 1699.]

Überlieferung:
L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 83. 4°. 1 S.

	Literae Russicae	25
Az	■c+A■c- ■c+a■c- 1 a	
Buki	■c+B■c- ■c+b■c- 2 b	
Vaedi	■c+V■c- ■c+v■c- v consonans	
Glagol	■c+G■c- ■c+g■c- 3 g	
Dobro	■c+D■c- ■c+d■c- 4 d	30
Jest	■c+E■c- ■c+e■c- 5 e	
Schieviet	■c+H■c- ■c+h■c- g Gallorum ante e et i	
Zelo	■c+■c- ■c+■c- 6	

Zemla ꞑc+Zꞑc-ꞑc+zꞑc-7zGallorum

	Ische	ꞑc+lꞑc- ꞑc+iꞑc- 8	i
	I	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc- 10	k
	Kako	ꞑc+Kꞑc- ꞑc+kꞑc- 20	l
5	Lindj	ꞑc+Lꞑc- ꞑc+lꞑc- 30	m
	Mislaet	ꞑc+Mꞑc- ꞑc+mꞑc- 40	n
	Nasch	ꞑc+Nꞑc- ꞑc+nꞑc- 50	o
	On	ꞑc+Oꞑc- ꞑc+oꞑc- 70	p
	Pocoi	ꞑc+Pꞑc- ꞑc+pꞑc- 80	p
10	Rtzi	ꞑc+Rꞑc- ꞑc+rꞑc- 100	r
	Slovo	ꞑc+Sꞑc- ꞑc+sꞑc- 200	s
	Twerda	ꞑc+Tꞑc- ꞑc+tꞑc- 300	t
	Ik		400 u
	Phert	ꞑc+Fꞑc- ꞑc+fꞑc- 500	ph
15	Cheer	ꞑc+Xꞑc- ꞑc+xꞑc- 600	ch Germanorum
	Ot	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc- 800	o longum
	Tsi	ꞑc+Cꞑc- ꞑc+cꞑc- 900	ts
	Tscherf	ꞑc+Qꞑc- ꞑc+qꞑc- 90	tsch. ch Angl. sive c Ital. ante e et i
	Scha	ꞑc+Wꞑc- ꞑc+wꞑc-	sch sive ch Gall. et sh Anglorum
20	Schtscha	ꞑc+Wꞑc- ꞑc+wꞑc-	schtsch
	Īer	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc-	non effertur inorinuntiatione
	Ieri	ꞑc+Yꞑc- ꞑc+yꞑc-	ui. Hic sonus viva voce indiget
	Ieer	ꞑc+Bꞑc- ꞑc+bꞑc-	i brevissimum. Vix auditur
	Iat	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc-	
25	Ius	ꞑc+Ūꞑc- ꞑc+üꞑc-	
	Iaet	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc-	ia diphthongus
	Ksi	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc- 60	x
	Psi	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc- 700	ps
	Thita	ꞑc+ꞑc- ꞑc+ꞑc- 9	f
30	Ischitze	ꞑc+Vꞑc- ꞑc+vꞑc-	pronuntiatur i

Cavendum ne confundatur et, item et etsi tres ultimae sono parum distent[.]
nunquam, et vix auditur in pronuntiatione. Usus habent in fine vocabuli post aliam
consonantem, ut in ll et n Hispanorum.

83. ZUR ETYMOLOGIE DES FRANZÖSISCHEN »OUY«

[Vor 1680 (?).]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 86. 8°. 1 S.

Gallicum ouy, significat affirmationem, sive idem est, quod ita sane vel etiam. Cum tamen 5
 ouy, significet proprie auditum. Unde etiam in Arrestis parlamentorum reperitur: Ouy le
 procureur du Roy, audito procuratore Regis. Causa vero cur ouy sive quod auditum est,
 significet affirmationem, eadem est, quae facit ut in scriptura sacra, tu dixisti affirmatio-
 nem significet; nam utique idem est: ego audivi, quod, tu dixisti[.] Utroque me significo
 intellexisse quid tu dixeris, neque contradicere. Ouy autem in Occitania erat oc, hinc 10
 langue d'oc. Id est ingua in qua loco ouy dicitur oc. Oc autem convenit cum Germanico
 auch, vel ut quidam pronuntian ooch, etiam; etiam autem et apud Latinos affirmat[.]

84. ZUR ETYMOLOGIE EINIGER FLURNAMEN

[Um 1700.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 87. 4°. 1 S.

15

Linguae275

Magni fluvii Don a Tanai ad Istrum usque. Nam Danubius seu Donau, inde Danaster, vulgo
 Niester, Danaper vulgo (sic enim veteres loquuntur) Nieper seu Borysthenes, denique Don 20
 accolis dicitur ipse Tanais. Suspicio Istrum veluti Dniester pro Danastro dictum non Da-
 nubium minus quam Tiram. Danapri appellatio credo et Danastri apud Jornandem. Sic et
 apud Menandrum puto Rex Turcarum legatis Tiberii II. questus de Abaris fugitivis suis, in
 foedus receptis, nam Abari a Turcis pulsi Asia ad Europam descenderunt, se bene nosse
 inquit, ubi Danaper fluat vid. Orig. Hung. Forisii. Caeterum communis tot dissitis fluviiis 25
 appellatio indicat antiquissimis temporibus unam gentem a Tanai ad Danubium usque
 habitasse. Et hanc cognationis Germanicae fuisse credi aequum est, quando a sonitu apud
 Germanos et Celtas Donaviam, et Donam, et Donaprum et Donastrum dici audienti uni-
 cuique statim in mentem venit, Döhnen, thon, sonus, tonitru, tonner, et Tor (Jupiter)[,]
 Taranis[,] Tuba, tibia, taub (surdus)[,] betäuben (nimio sonitu absurde facere)[,] toben 30
 (furibundi in morem tumultuari)[.]

85. ÜBER SINNVERSCHIEBUNG

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 88. Zettel.

5

Lingu[ae]46

Vocabula variarum bonitatis specierum, velut prudentiae, fortitudinis, probitatis in linguis permutantur. Preux, preudhomme olim fortis erat hodie probus, a quo fortasse nisi potius a prudens aut prude, quae non tam hodie prudens mulier Gallis quam decori curiosa in iis
 10 quae ad pudicitiam referuntur[.] Sic sage sapiens, hodie idem quod prudenter et circum-
 specte agens. Virtute praeditus, virtuosos nunc Italis, qui in arte aliqua, velut Musica, pic-
 toria aut antiquaria valet. Ut musico cuidam scribi viderim: virtuoso de S. A. S. di Mantova.
 Biderman Germanis est nunc vir probus qui nihil in se criminis admisit; olim biderveman,
 unde contracta vox, significabat hominem utilem. Nam bedurfen opus habere hodieque
 15 dicimur re utili[.] Honestus vir Latinis qui nihil in se admittit reprehensibile, at hodie
 Gallis honneste homme, qui decorum in omnibus servare novit. Tapfer quod hodie fortis,
 origine forsitan idem quod bonus, qui Slavonicis populis dobre, nec discrimen est nisi in
 fortiori pronuntiatione nostrorum.

86. FELONIA

20

[Ohne Datum.]

Überlieferung:L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 89. Zettel.

Felonia

Felonia aut fellonia est insignis malitia. Mechanceté. Fello, (id est cattivo, rio,) vox Italica,
 25 quae rem malam significat[.]

Orlando canto secondo:

*Verso Parigi mena la donzella**Che v'ha condotti a questa pugna fella[?]*

Fello a fehl. Fehler hoc est peccatum[.]

87. CONSIDERATIONES PAUCULAE AD LIBELLUM CUI TITULUS EPINIKION
RHYTHMO TEUTONICO LUDOVICO REGI ACCLAMATUM

[Nicht vor 1696.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 91, 2°. 1 S.

5

Leibniz erhielt das exzerpierte Werk mit einem Schreiben vom 6. Juni 1697 (vgl. unsere Ausgabe I,14 S. 250, Z. 3 f.). Ob das Exemplar mit der Signatur HANNOVER NLB Lebn. Marg. 42, Stück 18 sein Handexemplar war, ist offen, da sich darin keine Marginalien finden; weitere Exzerpte daraus finden sich hier.

Lingu[ae] 10

Considerationes pauculae ad libellum cui titulus Epinikion *Rhythmo Teutonico Ludovico Regi acclamatum cum Normannos* [...] 883 *vicisset* a Joh. Schiltero notis illustratum et editum *Argentorat[i . . .]* 1696. 4°.

Utiliter collocatur studium in vetustis Germanicorum populorum monumentis, et praesertim carminibus eruendis. Itaque laudanda est viri Amplissimi Joh. Schilteri opera in hoc Epinicio collocata. Habemus quidem conservata antiquiora carmina, sed sacra tantum, non vero in laudes Heroum, nisi quae forte Anglo-Saxones producere possint, eorum enim scripta (post Gothorum Istri accolarum Evangelia) sunt antiquissima Germanicorum. In Septentrione certe nescio an produci possint, quae certo ad Carolingorum aetatem pertinent.

20

Epinikion hoc scriptum fuisse oportet anno Christi 881 vel 882 nam victoria contigit mense Julio anni 881 et mors Ludovici anno sequente; ut ex annalibus Fuldensibus, Ber-

11 Considerationes (1) ad (2) pauculae . . . titulus L 13 f. 4°. Absatz (1) Praelium qvo Ludovicus Rex Franciae occidentalis Balbi filius <-> (2) Hoc carmen antic (3) Absatz Non puto in septentrione haberi | | carmina *gestr.* | libros aut *erg.* | monumenta (a) quae ad linguae (aa) Theotiscaae (bb) Theo (b) quae ad nostrarum antiquitatem ascendant. Epinikion hoc scriptum fuisse oportet anno (aa) <-> (bb) Christi <-> (4) Absatz Non puto (5) Utile studium est in vetus (6) Absatz Utiliter L 14 f. monumentis, et praesertim *erg.* L 15 est (1) V. Cl. (2) viri Amplissimi L 16 collocata (1) cuius ad antiquitatem nescio an ulla sacris (a) exceptis alia (b) et Anglo-Saxonice exceptis (2) <-> (3) Habemus L 16 conservata *erg.* L 17 f. enim (1) monumenta (2) scripta L 18 Gothorum (1) ad Danub (2) Danubij ac (3) Istri L 18 Germanicorum. (1) In (2) Neque (3) In L 19 an | scripta *gestr.* | L 19 possint, (1) quae (2) quae certo L 19 Carolingorum (1) tempora (2) aetatem L 21 fuisse (1) oportet (2) credibile est (3) oportet L 21 anno (1) 801 vel 8 (2) Christi L 21 nam (1) praelium (2) victoria L 21 f. contigit (1) anno priore (2) mense julio anni (a) prioris (b) 881 (aa) et mors Ludovici Regis (bb) et mors Ludovici (aaa) <-> proximo (bbb) anno L 22 sequente; (1) Nam (2) ut L

tinianis, Chronico de gestis Normannorum, et Reginone scriptoribus partim contemporaneis, partim proximis intelligi potest. Nescio ergo qui factum sit ut Eximius editor victoriam retulerit ad ann. 883.

ad p. 30.) locus Chinheim non potest esse fort de Schin, Schenkenschanz. Id enim
5 fortalitium noviter structum, et a Schenkio denominatum[.]

Pro sedalkurch, alii veteres Sathalcourt habent, quo admisso non esse quod ad Kurch Ecclesiam referremus, et cathedralem interpretaremur[.]

ad p. 34) *Magazoga educator*, [. . .] *mag* puer, *maget* [. . .] *puella*[.]

Addo mag etiam esse genus, cognationem, hinc Swerdmagen agnati[.] Spilmagen
10 cognati, Saxonico jure. Sic Kunne genus cognatio, et Kind liberi[.]

ad p. 36) *Githigini* [. . .] *famulitium* Gezeug, vel Zeug, est sequela, a ziehen, quod quis secum trahit, train. Thiggent serviens qui servit dient, quod inde contractum videtur ut ex Vigand factum fiand hostis[.]

Frohn domi⟨ – ⟩, frau domina[.]

15 Ad p. 36. Fron sanctum, unde fronleichnam ⟨ – st ⟩ corpus sanctum, nempe κατ' ἐξοχήν corpus Christi, Frohn leichnamstag hodieque est festum corporis Christi[.]

An ergo Franc, liberum a Fron publico, quod est nullius ut aqua, aer?

ad p. 42. Haranskare crinis abscissio: scern illusio[.] Addo: Anglis hodieque Skorn esse illusionem, dedecus[.]

20 Ad p. 50. Frammordes, ab hac die framm-or; a nunc, von nun, from Anglo-Saxonibus hodieque et ab, et or ora, est nunc ⟨ – ⟩ Gallis Italisque ab hora, uhr[.]

Ad p. 64) Vuig praelium, vuigand contracte viand hostis. Addo hinc vechten pugnare, hodieque[.]

Inscriptio literis extraordinariis subjecta et in Thuringia reperta videtur pertinere non
25 ad Ludovicum Germaniae Regem sed ad quendam Ludovicum Thuringiae Landgravium multo utique posteriorem[.]

1 f. partim (1) proximis (2) contemporaneis L 2 ergo (1) quid (2) qui L 4 Schenkenschanz. (1) ei enim nomen (2) id L 6 f. alii (1) legunt sedalcourt, itaque non est quod ad Kurch (2) veteres . . . quo (a) pos (b) admisso . . . Kurch L 7 Ecclesiam (1) interpretationem (2) referamus (3) referremus L 7 et (1) Ecclesiam (2) cathedralem (a) interpret⟨ – ⟩ (b) interpretaremur erg. L 18 crinis (1) ⟨abrasio⟩. Hinc scern illusio (2) abscissio | Hinc gestr. | L 24 f. extraordinariis (1) subjecta videtur pertinere (a) potius ad quendam . . . Landgravium cum in ea regione fuerit reperta (b) ad . . . Landgravium potius quam ad Ludovicum Germaniae Regem (3) in Th (4) subjecta . . . Landgravium L 26 multo . . . posteriorem erg. L

88. BEMERKUNGEN ÜBER DIE NATIONALBEZEICHNUNG »DANNEMANN«
[Nach 1694.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 92. 8°. 2/3 S.

Relatum ad me est jam ante multos annos (quod etiam ab Ottone Sperlingio doctissimo 5
Danorum Historico in libello nupero indicatum arbitror) in Svedia etiam rusticos homines
cum ingenuitatem suam jactant sese Dannemannos dicere. Quod si ita est originis me-
moriam fieri putes, more olim fortasse invento, cum adhuc Finnonici generis reliquiae per
Svediam fortasse dispergebantur, quemadmodum diu olim per Germaniam Slavi ut sese ex
Dania profectos ab illis discriminarent; veluti si quis inter Slavos provocasset ad originem 10
Germanicam cum Slavi adhuc servirent, vel ut Franci se Gallis Romanis tanquam liberi
Subjectis opponebant[.] Unde homo Francus, terra Franca. Ut adeo dicere Dannemannus
sum, perinde sit ac dicere sum Francus, sum Germanus, non Fennus, non Slavi.

89. EXZERPT AUS HOWELL, LEXICON TETRAGLOTTON
[Ohne Datum.]

15

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 93. Zettel.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

In Spain is the *Biscainer* Toung and the *Battueco* a new pagan nation discovered of late
yeers in the very center of Spain among the mountains neer Toledo, [which] Tounge have 20
another very ancient [language] of their own that hat no more affinity with the Spanish,
then the British hath with the English and is [thought] to be [the] originall language of
Cantabria or Spain.

Howell praefatione Lexici Tetraglotti[.]

19 *Anfang* Among the dialects of (2) In *L*

90. ZUR ETYMOLOGIE VON »BOURRIQVE«

[Um 1695.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 94. Breiter Streifen.

5

Lingu[ae]

Interdum duae derivationes <sunt> verisimiles, ut Bourrique Gallicum Hispanis borrico Bonav. Vulcanius et Menagius deducunt a burrico, qui jam olim Latinis equus[.] Glossae Isidori mannulus[.] caballus, buricus. Et Gloss. Philox[eni] mannis βουριχοις. Ubi B. Vulcanius. Sed intelligendus equus rufus, nempe burrus [. . .] πυρρος. Nam Festus: burrum
 10 dicebant antiqui quod nunc [. . .] rufum. Ubi Scaliger annotavit: Eleganter homines ex potione rubentes [. . .] Burros a veteribus dictos (+ sed hoc sine autoritate) quod verbum eodem sensu retinent Hispani, quibus borracho ebriosus[.] Adjicitque Menagius (v[oce] bourrique) De burrichus [. . .] nous avons fait beurrichon ou burrichon pour roitelet à cause de la Couleur roussâtre de cet oiseau, qu'on appelle aussi beurrichot. Idem ult burram esse
 15 paanum coloris rufi, sed in his sunt quae opponi possunt[.] Nam in v. Bure notat ipse burram dictam genus panni villosi. Isidoro reburrus Hispidus. Unde rebours cum villiextorsum. Et Hispanis borracho pro ebrioso, credo ut Italis imbriaco, ab ebrio. Et arca ipsum buricum restitit Bochartus non improbabiler, libro quarto Phalegi c. 26. Βειζὸς inquit pro asino vox Africana est quam e Libybus accerperunt Cyrenaei. Hesychius: βριχόν, ὄνον
 20 κυρηναῖοι, βάρβαροι, et eodem fonte haustum est Hispanoum borrico, quod cum Mauris trans<frel>avit, et eodem forte pertinet, quod alborac vocant Arabes jumentum sui prophetae, mediae naturae ut quidam volunt inter mulum et sainum. Haec Bochartus, quem in eo lapsum puto quod cum Mauris in Hispaniam venisse putat. Cum antiquior sit ejus usus in Europa Maurorum transfrelatione sed suspicor tamen jam olim ex Africa in Hispaniam
 25 venisse vocem et inde ad Vascones sive Aquitanos. Unde porro ad Romanos, quanquam et a Cyrenaeis potuerit penetrare ad Graecos. Porro antiquam vocem esse ostendit Hieron. ad Pammachium. Ubi ferventes buricos comatulos pueros etc. et Paulin. Ep. 10 ad Sulp. Sev. lingue dispari cultu, macro illum et viliore aselbis bruico sedentem, ubi credo pro parvo equo[.] Videndum an antiqua Hispanica seu Vasonica lingua plura habeat[.]

91. EXZERPT AUS AUS LA LOUBERE, DU ROYAUME DE SIAM
[Nicht vor 1691.]

Überlieferung:
L Aufzeichnung: [Ms IV 470 Bl. 95](#), 8°. 1 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes findet sich heute in [HANNOVER NLB Gp-A 170](#); weitere 5
Exzerpte daraus finden sich [hier](#).

Siamice *van* dies.¹

<i>Van Athit</i>	dies solis	
<i>Van Tshan</i>	dies Lunae	
<i>Van Angkaan</i>	dies Martis	10
<i>Van Pout</i>	dies Mercurii	
<i>Van prahaat</i>	dies Jovis	
<i>Van Souc</i>	dies Veneris	
<i>Van Saou</i>	dies Saturni	

Abrahamus Rogerius de moribus Brachinanum in lingua Samskortam quae est erudita 15
Brachmanum palicatensium in maritimo tractu regionis Coramandel haec nomina habet

<i>Suriawaram</i>	dies solis	
<i>Jendrawaram</i>	dies Lunae	
<i>Angaracawaram</i>	dies Martis	
<i>Buttawaram</i>	dies Mercurii	20
<i>Brahaspitawaram</i>	dies Jovis	
<i>Succrawaram</i>	dies Veneris	
<i>Senniawaram</i>	dies Saturni	

Ubi patet linguam Samskortanam et Balam in nominibus planetarum excepto Sole et Luna 25
consentire[.]

Hae Lalovera de regno Siamensi parte 2da.

¹ Haec sunt ex lingua Balia quae est eruditorum apud Siamenses[.]

16 tractu (1) regionum (2) regionis L 24 Sole (1) jove (2) et L

An Samscortana eadem cum lingua Hanscrit, quae est eruditain regno a Mogolis, cujus Alphabetum apud Kirchner in China illustr[ata].

Hinc colligas, vel eandem olim gentem utramque regionem habitasse, cultam satis, cui succedentes barbari (forte ex septentrione) linguam antiquam saltem apud eruditos
 5 reliquere. Ut Romana Graecaque a barbaris relictæ. Nisi malimus gentem quandam cum religione sua etiam linguam tradidisset his populis, ut Arabes Turcis[.]

92. ÜBER DIE ETYMOLOGIE VON SCHALTEN UND SCHALT-JAHR [1692.]

Überlieferung:

10 L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 98r^o. Unregelmäßiger Zettel. 1 S.

Lingua[e]
295

Habemus in lingua Germanica communiter recepta Schalten und walten, idem Schalt-jahr; sed propria significatio του schalten a me ignorabatur[.] Cum forte nuper intellexi Ale-
 15 mannis, et Suevis, seu Germanis et Alsatici et Wurtembergici tractus, ac fortasse aliis quoque Schalten esse quod communiter schieben. Einen wagen fortschalten; hinc fenestrae illae recta linea mobiles, quae Schieb-fenster, vel Schößgen dicuntur, Germanis illis superioribus appellantur Schalter. Et Schalt-jahr, ab Embolismo ein jahr so eingeschoben[.] Itaque operae pretium foret variarum Germanicae dialectorum vocabula colligi, etiamsi
 20 rusticis solis usitata qua ratione origines multae alias ignorandae patebunt[.]

1 f. An . . . illustr. erg. L
 trione) (I) <non> (2) lingvam L

4 barbari (I) in (a) rel<ig> (b) scientiam (2) (forte L
 5 Graecaque (I) super (2) a L

4 septen-

93. EXZERPT AUS CSIPKES, HUNGARIA ILLUSTRATA

[Nach 1690.]

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 99, 4°. 2 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

5

Lingu[ae]

46

Hungaria illustrata hoc est brevis sed Methodyca naturae et genii linguae Hungaricae explicatio. An-Ungaros in discenda lingua ista facilitans promovens et Hungaros efficiens opera Georgii Csipkes Comarini S. Theo. Doct. et ejusdem [facultatis] in illustri schola 10 Debrecina professoris[.] Ultrajecti ex officina Joh. [. . .] Waesberge [. . .] 1655. 12°[.] pagg. 124. Debrecin est Transsylvaniae.

Ait in praef. se librum hunc fecisse, quod esset in otio et libris careret, et haec scribere posset ex se[.]

Quidam Hungari male *pro tornya turris*, [. . .] *dicunt torna*[. . .] *nasturtium*[.] Vidissee 15 se aliquando Molnari gram. Hung. sed obiter[.] Sed R. D. Stephani Gelei Ecclesiasticae Albenis gram. Hung. nondum vidisse[.]

Hungari scribunt a dextro ad sinistrum, ut orientales et Turcae[.]

b. d. f. h. i. j. k. l. m. n. o. p. r. t. u. v. z. sonant ut apud Latinos[.]

cz sonat c. tenuis sibili, ut civitas cera.

20

cs sonat c crassi sibili, ut ts. Vel ch Anglorum, ut Anglis church.

g sonat g durum ut γ Graecum velut Gallus, Globus gubernio, gy sonat g molle ut gingiva, gigas[.]

ly l emollitum, [. . .] lingua palato admota efferendum ut Talallyuk invenimus[.]

ny n emollitum, ut nyak collum[.] *ö sonat o cum e, ut görög Graecus.*

25

s sonat s durum, ut signa Gaec. [. . .] Ventus sinus[.]

10 facultas L

13 f. Ait . . . se: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, Bl. A 5^v – Bl. A 6^r. 15 Quidam . . . *nasturtium*: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, Bl. [A 7^r]. 15–17 Vidissee . . . vidisse: Bl. [A 8^r] – Bl. [A 8^v]. 18 Hungari . . . Turcae: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 20. 19-S. 70.5 *b* . . . *lik*: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 25 f.

sz sonat s tenue et molle per sibilum, [. . .] ut szena foenum.

ty [. . .] t. emollitum, et lingua palato affixa efferendum ut sarkantyu calcar[.]

ü [. . .] u Gallicum ut für[.] zs sonat s durissimum, [. . .] ut Sak sambucus[.]

ly et ty nunquam in principio occurrunt, [. . .] tyuk et lyuk sunt ex ignorantia, dicendum
5 tik, lik.

Paucae sunt in lingua Hungarica compositiones.

Una declinatio [. . .] casus [. . .] septem: [. . .] Nominativus, [. . .] genitivus, [. . .] dativus, [. . .] accusativus, [. . .] vocativus, [. . .] traductivus, [. . .] conjunctivus. Locativus est, cum rem super loco [. . .] esse efferimus[. . .] Traductivus significat tendentiam rei ad
10 terminum ad quem [. . .] Conjunctivus casus est qui conjungit rem habentem [. . .] cum suo habito[.]

Inter modos verborum est optativus[.]

Hebraeis octo formae <ver>borum At Hungaris sunt ad decies octo 1. Vereck verbero aliquid 2. Verhetek possum verberare aliquid 3. Verem verbero hoc vel illud. 4. Verheten
15 possum verberare hoc vel illud 5. Verlek verbero te 6. Verhetlek possum verberare te 7. Veretem facio hunc vel illum verberare hoc vel illud 8. Verethetem possum facere hunc vel illum verberare hoc vel illud 9. Veretek facio aliquem verberare aliquid 10. Verethetek possum facere aliquem verberare aliquid. 11. Verethek facio verberare te, ut verberes 12 verethetlek possum facere ut verberes. 13. Veretem, vel verettetem verberor 14. Verethetem,
20 vel verettethem possum verberari. 15. Veretem vel verettetem facio verberari hoc vel illud (+ <das> est ut 13 +) 16. Verethetem vel verethettetem possum facere ut verberetur hoc vel illud 17 veretek vel verettetek facio verberari hoc vel illud. 18. Verethetek [. . .] possum facere ut verberetur aliquid. 19. Veretlek v. vertetlelek facio ut verbereris tu 20. Verethetlek v. verettethlek possum facere, ut verberis. 21. Verödom verberor sine verberante externo.
25 22. Verödhetem possum verberari apud me sine verberante externo 23. Verödtetem ab aliquo ut verberer apud me sine verberante externo. 24. Verödtethetem possum causari ab aliquo ut verberer apud me sine verberante externo. 25. [. . .] Causo hoc vel illud verberari, sine verberante externo. 26. Verödtethetem, (+ ut 24) possum causare hoc v. illud verberari, sine verberante externo. 27. Verödtetek causo aliquid verberari (+ ut ante) 28.
30 Verödtethetek, possum causare aliquid verberari etc. (ut ante). 29. Verödtetlek causo te ut verbereris sine verberante externo. 30. Verödtethetlek, possum causare ut [. . .] verbereris (ut ante) 31. Verekedem ago promiscue verberando in haec et illa. 32. Verekedhetem,

6 Paucae . . . compositiones: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 45. 7 f. Una . . . conjunctivus: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 46 f. 8–11 Locativus . . . habito: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 49–51. 12 Inter . . . optativus: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 72. 13–S. 71.32 Hebraeis . . . conjugabiles: vgl. G. K. CSIPKÉS, *Hungaria illustrata*, 1655, S. 100–107.

possum agere promiscue (ut ante) 33. Verekedtetem facio hunc vel illum [. . .] agere (ut ante) 34. Verekedtethetem possum facere hunc vel etc. (ut ante) 35 Verekedtetek facio aliquem [. . .] agere etc. (ut ante) 36. Verekedtethetek, possum facere aliquem [. . .] agere etc. (ut ante) 37. Verekedtetlek facio ut tu [. . .] agas (ut ante) 38. [. . .] possum facere ut tu [. . .] agas etc. (ut ante) 39. Verdegelem paulatim verbero hoc vel illud. 40. vacat. 41. 5 Verdegetek paulatim verbero aliquid. 42 Verdegelhetek possum verberare paulatim aliquid 43 Verdegellek paulatim verbero te. 44 Verdegelhetlek possum paulatim verberare te. 45 Verdegelttetem vel verdegeltetem paulatim verberari (aliquid deesse ⟨ – ⟩) 46. Verdegeltethetem possum paulatim verberari 47 Verdegelttetem Facio ut hic vel ille paulatim verberet hoc vel illud 48. [. . .] possum facere etc. (ut ante) 49 Verdegeltetek Facio ut aliquis 10 verberet paulatim aliquid 50. Verdegeltethetek possum facere ut aliquis paulatim verberet aliquid 51 Verdegeltetlek facio ut paulatim verberes. 52. Verdegeltethetek possum facere ut etc. 53. Verdegeltetem facio ut paulatim verberetur hoc vel illud 54. [. . .] possum facere ut etc. (ut ante) 56. Verdegeltethetek possum facere ut paulatim verberetur aliquid 57. [. . .] facio ut paulatim verbereris tu 58 [. . .] possum facere, ut etc. 59. veretōdōm fio verberatus 15 60 veretōdhetem possum fieri verberatus 61. verekeddegelek paulatim ago verberando in haec et illa promiscue. 62. verekeddegelhetek possum paulatim agere etc. 63. verdegelōdōm fio paulatim verberatus. 64. verdegelōdhetem possum fieri paulatim verberatus. 65. vergelōdōm verberando jacto me 66 vergelōdhetem possum verberando jactare me 67. Vergelōdtetem facio ut verberando jactet se hoc vel illud 68. vergelōdtethetem possum 20 facere ut etc. 69 vergelōdtetek facio ut verberando jactet se aliquid ■ 70 von L überschlagen■ 71. vergelōdtethetek facio ut tu verberando jactes te ipsum 72 vergelōdtethelek possum facere ut tu verberando jactes te ipsum 73 vergelōddōgelek paulatim verberando jacto me ipsum 74. vergelōddōgelhetek possum paulatim verberando jactare me ipsum 75 vergelōddōgeltetem facio ut paulatim verberando jactet se hoc vel illud. 76. vergelōddō- 25 geltethetem possum facere ut etc. ut ante 77. vergelōddōgeltetek facio ut paulatim verberando jactet se aliquid 78 vergelōddōgeltethetek possum facere ut etc. (ut ante) 79 vergelōddōgeltetlek facio ut tu verberando jactes te ipsum 80 vergelōddōgeltethetek possum facere ut tu verberando jactes te ipsum.

Et si qua alia. [. . .] Non quaevis tamen horum usitata sunt in quolibet verbo. Sunt 30 tamen voces revera Hungaricae, per tempora et modos secundum omnes personas conjugabiles[.]

Ex his patet a significatione quaedam verba significare actualem actionem, quaedam actualem passionem, quaedam potentiam agendi vel patendi, quaedam procuracionem actionis vel passionis; potentiam procurandi actionem vel passionem[.] A subjecto ita di- 35 viduntur aliquaedam transeant in subjectum indefinitum, seu aliquid; quaedam in certum, seu hoc vel illud; quaedam in singulare quod notavimus voce tu, te; quaedam in nullum, ut

absoluta ⟨ – ⟩, aut reciproca potuissent ergo verba dividi in intransuntia et transuntia; et haec in subjectum indefinitum aliquid vel definitum; et hoc vel specificum (hoc vel illud) vel individuum (tu, te). Et haec varietas subjectorum cuilibet varietati significationis combinari potest.

5 Haec sunt quae in hoc libro notatu digna reperi.

Videtur comparanda haec verborum varietas, cum simili, quam reperi in ⟨lingua⟩ Georgiana didici olim ex diario Romano[.]¹

94. EXZERPT AUS LA BROUSSE, GAZOPHYLACIUM LINGUAE PERSARUM

[Nicht vor 1684.]

10

Überlieferung:

L Aufzeichnung: Ms IV 470 Bl. 100. 2°. 1 S.

Leibniz' Handexemplar des exzerpierten Werkes konnte noch nicht gefunden werden.

Lingu[ae]

500

15 Fr. Joseph. a S. Angelo Carmelita di⟨ – ⟩ *linguae Persicae* analogiam explicans cum Europaea, (cap. 3. ⟨ – ⟩ Gazophylacii) Belgica in primis utitur. Etsi ipse sit Gallus et Italicam, Gallicam Latinam in ipso dictionario Persicae opposuerit[.]

Infinitivi Persarum desinunt in en, den, ten; Kerden facere, sac-hten, atidem facere comparativa in er bonzourcter major, beheter, melior. Divinitiva in Ke Merdeke homunculus, Zeneke muliercula. Subjicit vocabula quaedam nostris cognata: Amaril Amarres d'un navire Avani pro angari, quando cursores regii equum exigunt Asmondeh tentator vox pure Persica. Bala-c hane⟨ – ⟩ fenestra c⟨ – ⟩rata, hinc nostrum balcon Bend ligamen. Bed malus bad Anglis Belgis bed. Bester pulvinar Belg. polster. Beheter melior beter. Beruder frater Belgis broeder Tazeh casa dom⟨ – ⟩la hortulanorum Capanek cappa[.] Cassen scutella; lingua Tolosana casso Cera quare (cur) Chizi Gall. chose res. Choda DEus, Godt Belgice[.] Ciar-tar cithara, ciarquatuor, tar fides. C-hourmend helluo Gall. gourmand. Corni cornu. Coucon cuculus[.] *Croukeh* [. . .] *Gallina habens pullos Italice chiocca* (Germ.

¹ unten links: Chez M. Hertel

15 f. Fr. Joseph. . . . utitur: vgl. J. LA BROUSSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 4. 18–27 Infinitivi . . . *chiocca*: vgl. J. LA BROUSSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 4 f.

Küken putti, Gallina glukke)[.] *Dad* [. . .] *dedit*[. . .] Deh, age, Gallis haida. Dendon dens. Der porte Belg. door. Dinar. denarium[.] dochter filia. Dou duo[.] Doür tour gyrus. End-
 erum internum[.] Forn furnus[.] Fortuneh tempestas Ital fortuna. Gaz Gaza significat pro-
 prie denarius (+ Venetis ex igna moneta Gazetta, unde nomen de la Gazette +)[.] Gens
 genus (Kin Sax. vet.) Gevon juvenis[.] Gigher Hepar Gallis <–> stomachus gigier. Guech 5
 <–> Italis gesso[.] Goulon gula fauces[.] Hagi peregrinus Meccae quasi αγίος sanctus
 Ha<–> octo Belg. acht. Honer honor (kong können)[.] Jounani groag (an ionius)[.] Ketī
 quod Gall. que. Keras cerasa. Kermes <–>[.] Kissaccus (quasi inversum)[.] Lab labium.
 Lagiovert Azureg (an a lazuli lapide?) Lehi Polonus (an a Lecho)[.] Leien fluidus (liquidus
 λυω solvo, abluere, lai Occitana lingua, Gallice delayer, laßen, zerlaßen +)[.] Mader mater 10
 mazzen officina magazin mourd. est mur<–> Mourt myrthus. Mousos mus. *Naf*. [. . .]
umbilicus[. . .] *Nareng* <–> *malum*. [. . .] *Navad* [. . .] *nonaginta*. [. . .] *Naul* [. . .] *naulus*.
Ne [. . .] *non*. [. . .] *Nist* [. . .] *non est*[. . .] *Nom*, [. . .] *nomen*. *Nou* [. . .] *novus*[.] *Nuxun*
 [. . .] *noxium*, *Oukianous* [. . .] *Oceanus*. [. . .] *Pah* [. . .] *pes*. [. . .] *Pars* [. . .] *pardus*[.]
Pah-zehher [. . .] *bezoar sonat contra venenum*. [. . .] *Peng* [. . .] *quinque*. [. . .] *Perper* [. . .] 15
portulaca [. . .] *Gallice pourpie*. [. . .] *Piadeh* [. . .] *pedes*, *peditis*. *Pialeh* [. . .] *crater*, [. . .]
phiala. *Pol* [. . .] *pons*. [. . .] *Qaza* [. . .] *casus*. *Quafa* [. . .] *occiput Belgis Kuffe*. *Quernas*
 [. . .] *cadaver karonje Belgis*. *Richeh* [. . .] *radix*. [. . .] *Rustai* [. . .] *rusticus*. *Saboun* [. . .]
sapo[. . .] *Salata*, [. . .] *salata*. *Sagallat* [. . .] *ecarlare*. *Sapor* [. . .] *sonat Regis filium*
lingua [. . .] *Parthica Nam* [. . .] *ciah* [. . .] *est rex et* [. . .] *pour* [. . .] *filius* (por antiquum 20
 Rom. pro filio) *quod hodie vocant ciah-zadeh*[. . .] *Scia mat* [. . .] *Arabice rex mortuus*
est (mattar Hispanis, mactare +)[.] *Scherbet* [. . .] *sirupum*. *Schesh* [. . .] *sex*[. . .] *Seft*
 [. . .] *durus*, *Angl. soft* (mollis, Germ. Saft, sapa, unde et sagio)[.] *Segel* [. . .] *sigillum*.
Sekkeh [. . .] *domus monetara Ital. secca* (zecha Venet. inde zechini)[.] *Setarch* [. . .]
astrum (asteostern) *Sfengi* [. . .] *spongia*. [. . .] *Sineh* [. . .] *sinus*. [. . .] *Tas* [. . .] *crater* 25
 Gallis *tasse* (+ talia ob oriente, ut geule dans le blason)[.] *Tebbl* [. . .] *tympanum*. [. . .] *Tafteh*
 [. . .] *punnus sericus* (unde taffetas)[. . .] *Tamboureth* [. . .] *tympanum*. [. . .] *Tou* [. . .]
tu[.] *Toun* [. . .] *copula balnei quasi* [. . .] *tonne*[.]

Pauciora haec sunt quam expectabam sed puto autorem <tantum> superficiem in his
 attigisse. Aliter judicabat Elichmannus[.] 30

Cienin derzemin keder asmon, in terra sicut in coelo. As<–> coelum, zemin terra.
 Same terra in lingua Lettica et aliis Scyticis. C-hoda aferedigar asmon ve zemia, DEus
 creator coeli et terrae. Asmon est a Sharaim.

1–11 *Dad* . . . : vgl. J. LA BROSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 5. 29 f. Pauciora
 . . . Elichmannus: vgl. unten, S. 00, Z. 00.

Credo in <vecondilo> lingu<o> plures fore consensus, ut quod zeneke muliercula[.]

Verum quidem est (ait autor Gazoϕylacii Persarum linguae, in clavi seu Gram. cap. 2.) quod moderna Persarum lingua, quam [. . .] Parsi vocant innumera etiamnum vocabula Arabica sibi asciscit; [. . .] antiqua vero sive Parthica lingua, quam [. . .] Foursi vocant, et
5 a moderna differt uti Gothica lingua (autor fuit Tolosanus et per Gothicam intelligit veterem Gallicam) a moderna Gallica, solos characteres Arabicos mutuatur[. . .]

Lingua Heroum sive Moganorum, [. . .] qui nunc in mapalibus [. . .] (sous les tentes) [. . .] degunt [. . .] (gente campestre) [. . .] circa Xirwan [. . .] (Scirwan) [. . .] quae olim in Persia ante eam qua jam est obtinuit. Dicta ab Athletis Heroicis id est Regibus suis qui
10 tales habentur in libro scia nomeh [. . .] ita dicta: [. . .] pehelvi [. . .] (in questa lingua e scritta in versi la vita di quei Ré nel libro famoso chiamata cia-nomeh)[. . .]

La Bellezza de Persiani Moderni proviene d'una infinita di schiavi Georgiana di l'uno et l'altro sesso. Gli antichi Persiani chiamati Gaur adoratori del fuoco, [. . .] per non essersi mescolati con altra gente sono ancora brutti come simie. Gazoϕyla. ling. Pers. v.
15 Georgiani[.]

Quod Persis garm, Germanis gram; Persis garb, Germ. grab. Pi<-> or de orig. <Germ.>

2–6 Verum . . . mutuatur: vgl. J. LA BROSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 4.
7–11 Lingua . . . cia-nomeh): vgl. J. LA BROSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 199.
12–15 La . . . Georgiani: vgl. J. LA BROSE, *Gazophylacium linguae Persarum*, 1684, S. 136.